[illegible] Google

10469

Digitized by Google

56 — 60/67 — 11
(1-2
Palat. LVI. 8

TITI PETRONII

ARBITRI

SATYRICON.

TYPIS CAROLI CRAPELET.

ANNO V.

590775

TITI PETRONII ARBITRI SATYRICON,

EX OPTIMIS EXEMPLARIBUS EMENDATUM.

TOMUS PRIMUS.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

PARISIIS,
APUD ANT. AUG. RENOUARD.
M. DCC. XCVII.

LECTORI.

De Petronii vita ejusque fragmentis quædam commentariola meditanti, in manus incidit Bourdelotii ad hunc acutum satyricum præfatio. Quam ut legi, statim agnovi nihil præstantius editioni meæ præfigi posse, planeque supervacaneum esse novum aliud scriptum moliri, cum omnia fere quæ de Petronio desiderare possit, in hac præfatione lector inveniat, Bourdelotianæ tamen editionis textum non sum secutus, sed

Burmannianæ, a qua tantummodo receſſi quando in aliis codicibus, tam impreſſis, quam manu exaratis, lectiones Burmannianis anteponendas inveni.

BOURDELOTII

PRAEFATIO.

Inter omnes, quotquot satyras scripsere, Lector benevole, vix quemquam lepidius rem aggressum, majorique studio et animi candore pertractasse, quam hunc nostrum Titum Petronium Arbitrum: quidquid etiam ejus hodie superest, serio deprehendo. Hic enim adolescens, quem seipse auctor fingit, senili instructus prudentia, omnium pererrans cubilia, scholas atque pulpita, forum, curiam, templa, convivantium triclinia, peregrinantium denique navigia atque itinera, speculator sagacissimus, tandem no-

bis quid ubivis locorum in grandi orbis theatro observaverit, in quas personas et exempla inciderit, ea ingenii amœnitate, fide et infucata verborum simplicitate refert, ut in ipsummet, ceu primarum partium in hac fabula actorem, omnis redundet invidia, confessum nimirum qualis ex mundi contagione evaserit, quidque pertulerit. Qui cum sit principalis scopus hujus operis, ut a paucis observatus, quin potius aureum hoc scriptum pro nescio quo purgamento, ipseque auctor pro malesano Epicureo, ex cujus ore et calamo nil nisi obscœna et turbida fluerent, magno errore a præcipuis quibusdam viris habitus, age hic prima statio esto. Deinceps visuri an quid certi indagari possit de ætate,

qua hic noster Petronius vixerit, et qua ratione sit cum fructu legendus.

Certum est auctorem nostrum esse Petronium Arbitrum, solum de prænomine, Titusne an Caius, et ætate variant. Lyl. Gregorius Gyraldus Ferrariensis de Petronii vita: « Ab Eudemone et Libanio « non longe aberrat Petronius, Ar-« biter dictus, et Massiliensis a ple-« risque existimatus ». Quo tempore vixerit, quodve institutum vitæ sectatus fuerit, haud sane compertum: in declamationibus tamen versatum, ex iis, quæ exstant, elicimus. Litteratores quidam eum ante Quintilianum floruisse suspicantur, sed Lactantius Placidus illum vult Statio posteriorem, quod ab eo

versus sumpserit, suisque inseruerit, ut illud,

« Primus in orbe deos fecit timor ».

Non alium quam Petronium Arbitrum significari putarim illis Apollinaris hendecasyllabis.

« Et te Massiliensium per hortos
« Sacri stipitis Arbiter colonum
« Hellespontiaco parem Priapo ».

Quidam C. Plinii codices, ut et Plutarchus in libro de Discrimine amici et adulatoris, Titum vocant: sic in libro XXXVII Nat. hist. scriptum est: « Titus Petronius consularis, moriturus invidia Neronis principis, ut mensam ejus exheredaret, trullam murrhinam CCC. HS. emptam fregit ». Petronius alius, cujus Tacitus meminit lib. XIV et XV,

est Petronius Turpillianus. Sic enim apud ipsum legendum est lib. XV Annal. ex Plutarcho. Eum vero non sub Nerone, sed sub Galba periisse certum est ex Hist. lib. I. Petroniorum familia equestris fuit, meminitque Plinius lib. VI. P. Petronii equestris ordinis et præfecti augustalis, sub Augusto ipso. Ex qua etiam familia fuisse verisimile est Petronios, quorum Gennadius presbyter massiliensis honorifice meminit in libro de Viris illustribus. Sed et Flavium, Sabinum, Probum, Maximum, Primulum, aliosque quorum non apud scriptores modo, sed in ipsis lapidibus monumenta restant: itemque illum qui jussu Caracallæ ante templum divi Pii occisus a Spartiano traditur. Sed et jureconsul-

tum Petronium, ad quem leguntur Sollii Sidonii epistolæ plures. Sane Petronium Arbitrum Domitiani tempora præcessisse, ex eo etiam intelligitur, quod ejus Terentianus (*), sic meminit cum de dimetro iambico claudo agit:

« Horatium videmus
« Versus tenoris hujus
« Nusquam locasse juges.
« At Arbiter disertus
« Libris suis frequentat ».

C. Sidonius Apollinaris Arvernorum episcopus in Narbone:

« Et te Massiliensium per hortos ».

Ubi illi Massiliensium horti (ut hoc obiter dicam) non tam mihi Arbitri patriam significare videntur,

(*) Is est quem suo tempore Sienen rexisse Martialis testatur.

quam mores, qui ex Plautino proverbio, et Athenæi historia notati sunt. In veteri libro Defloratorum, qui fuit Joannis Biturigum Ducis, non usque adeo vetusto, Petronii frusta hanc inscriptionem habent : « Petronii Arbitri Afranii Satyrici » : quod probare non possum. Nam ut quæ de Afranio Quintilianus scribit, inquinasse eum argumenta fœdis puerorum amoribus, mores suos fassum, de hoc quoque Petronio dici posse videantur, longe tamen alium ab Afranio fuisse certum est.

Quod ad Petronium nostrum pertinet, jure meritoque de ejus ætate dubitavit Lipsius; et Petronium qui fuit æqualis Neronis, cum Petronio Satyricorum auctore confundere timuit : cum animadverteret a Cor-

nelio Tacito in lib. XVI. Annalium relata de Petronio, haudquaquam Petronio Satyrici scriptori majore ex parte convenire. Certe ambo et nominibus discrepant. Prior dictus est Caius Petronius, aut ut Plinius et Plutarchus vocant, Titus Petronius, et inter paucos familiarium Neroni assumptus est elegantiæ arbiter, quod doctos viros in errorem induxit : sed Arbitri nomen non tulit : posterior seu Satyricorum auctor, propriis nominibus appellatus est Petronius Arbiter, quemadmodum a Fulgentio in lib. II. et III. Mythologiæ vocatur : et nunc sub Petronii, nunc sub Arbitri nomine a Terentiano Mauro, a Diomede, a Servio Honorato, a Macrobio Theodosio, a Mario Victorino, ab Hiero-

nymo, et a Sidonio aliisque laudatur.

Præterea Caius Petronius, si qua Tacito fides, proconsul Bithyniæ, et mox consul extraordinarius fuit, inter paucos Neroni Aug. familiarissimus: magnas opes, magnam familiam habuit: homo ignavus et deses, et otio et mollitiis fluens, erudito luxu ac scientia voluptatum acceptissimus vitioso principi. At Petronium Arbitrum cum multi laudent scriptores latini, veteres ac recentiores; nemo tamen magistratus eum ullos gessisse, nemo divitem, nemo amicum imperatoris Neronis fuisse, aut jussu ejus periisse, memoriæ prodidit. Bibliotheca quidem Vaticana quædam Petroniana in codice scripta servat, et

his Julii cujusdam epigramma præfixum, in quo Petronius diri Neronis amicus vocatur, et Arbiter arbitrio suo dictus ipse fertur. Sed hoc hexastichon ut incultum est, corruptum, ac recens, ita nullius apud doctos in historia auctoritatis.

Denique Caius Petronius paulo ante mortem coactam « flagitia « principis, sub nominibus exole« torum feminarumque et novitate « cujusque stupri, perscripsit, at« que obsignata misit Neroni » : ut Cornelius Tacitus in lib. XVI. Annalium tradit. Quid habent ista cum Petronii Arbitri opere commune? Caii Petronii famosus libellus brevissimus fuit : at Petronii Arbitri Satyra grandis atque verbosa, vel jus-

tum potius opus exstitit : Libellus Caii Petronii pro codicillis haberi poterat, et noctes ac stupra domini Neronis, et in eum cœtum admissorum atque ad omnem libidinem adscitorum exoletorum feminarumque nomina, quid quisque ibi novissime fecissent, quid passi essent, paucis exponebat. Ficti nihil, omnia vera. Contra Petronius Arbiter M. Varronem in Satyricis Menippeis imitatus ex parte, prosa oratione variis carminibus mista, sub falsis nominibus tamquam sub persona mores hominum notavit, ac vera ætatis suæ vitia carpsit : modo eloquentiam, picturam, dialecticam, et defecisse queritur : modo Trojæ Halosim versibus iambicis describit : navigantium etiam rixas,

naufragium, fabellamque de matrona ephesina narrat : interdum regulas carminis exponit. Sequuntur versus de Bello civili fere 300, et elusi captores. Qui non videt ista singula ac universa nihil ad Caii Petronii libellum, nihil ad Neronis flagitia noctesque pertinere, sed meram esse nudamque ac simplicem vitiorum et desidiæ humanæ reprehensionem, sale et mordaci aceto conditam; is plane nec in litteris nec in ulla alia re quidquam videt aut judicat.

Janus Dousa, ut Petri Pithœi conjecturam de ætate Petronii confirmet, scribit duas sententias aut parœmias, videlicet : « Non bene « olet, qui bene semper olet », et « Ingeniosa gula est », a Martiale et

a Petronio ex æquo usurpari : aliam item gnomen, « Primus in orbe deos « fecit timor », Statio in libro III. Thebaïdos cum Petronio communem : ex quibus tamen sententiis primam Hieronymus in epistola ad Demetriadem, postremam Fabius Planciades Fulgentius in libro I. Mythologiæ (vere, an falso nescio) Petronio tribuant. Quid tum ? Ideone credemus Petronium Arbitrum Neronis Aug. æqualem, et Statio atque Martiale vetustiorem fuisse, ambosque hæc hemistichia Petronio potius, quam Petronium ambobus debere ? Nonne Lactantius Placidus putat, et disertis verbis ait, Arbitrum hemistichion supra laudatum de origine superstitionis a Papinio Statio accepisse ? Idem plane dicen-

dum de versu, quem Hieronymus ad Demetriadem affirmat apud Arbitrum reperiri. Igitur hemistichium de odoribus Hieronymus non Martiali primo auctori, sed Petronio; hemistichium alterum de superstitione Fabius Fulgentius non Statio, uti facere oportebat, sed eidem Petronio asseruit, propterea quod utrique hæc apud Petronium legerant et legisse meminerant; apud Statium et Martialem aut non invenerant, aut saltem invenisse non recordabantur, nec multum curabant an ab aliis scriptoribus prius quam a Petronio fuissent usurpata. Quare facile et libenter accedo Henrici Valesii fratris mei sententiæ, qui Petronium Arbitrum principatu Neronis multo recentio-

rem, ac natione gallum fuisse, atque in provincia viennensi, finibusque Massiliensium græcorum habitavisse credit, adductus hisce Apollinaris Sidonii versibus, haud satis hactenus examinatis intellectisque, in carmine XXIII. quod inscribitur Narbo.

« Et te Massiliensium per hortos
« Graii çespitis Arbiter colonum
« Hellespontiaco parem Priapo ».

Ita enim emendandum versum medium frater existimat, cum legatur in editis Sidonii exemplaribus:

« Sacri stipitis Arbiter colonum ».

Nec dubitat in priscis Sidonii codicibus scriptum fuisse Grai cespitis seu Graii cespitis: quod cum non intelligeretur a legentibus in Sacri

stipitis perperam mutatum sit. Quæ vulgata lectio haud dubie vitiosa est, ac ferri nullo modo potest. Quippe si sacri stipitis nomine Priapum ligneum designare voluisset Sidonius (simulacra enim Priapi custodis hortorum ad eorum ostia collocari consueverant) Priapi in hortis Massiliensium positi colonum Petronium Arbitrum vocaturus non fuit, sed cultorem, &c.

Hic virum doctissimum Petrum Pithœum admodum miror, qui sibi videri ait, a Sidonio tribus versibus supra laudatis non tam Arbitri patriam quam mores designari; Massiliensium moribus Plautino proverbio et Athenæi historia notatis simillimos. Quasi horti Massiliensium mores eorum corruptos atque dege-

neres indicare potius apud Sidonium valeant aut debeant, quam Petronii Arbitri domicilium, ibi voluptatibus vacantis, ac in hortis otiantis, &c. Præterea Petronii stylus non Romæ natum, sed transalpinum hominem sapit. Quando igitur Petronius Arbiter floruit? quæret aliquis. Equidem existimo eum potius circa Antoninorum principatum vixisse, quam (ut frater meus arbitratur) Gallieni Augusti æqualem fuisse: cum quod elegantia Petronii in ætatem Gallieni, hoc est, in senectutem imperii romani, ac velut in fæcem linguæ latinæ cadere mihi non videtur. Petronium paulo ante Constantini Augusti tempora, certe longe infra Severum colloco. Hoc mihi persuadet altissimum de

illo silentium in scriptis vetustiorum auctorum, Quintiliani, Suetonii, Plinii; Prisciano demum, Diomedi, Victorino et S. Hieronymo memoratus. Nec spernendum testimonium ipsius auctoris picturæ ne vestigium quidem reliquum esse dolentis, cui ego crimini seculo Neronis nullum omnino locum reperio, cum ad usque Commodi principatum statuas egregio artificio perfectas adhuc exstare in urbe audiam. Optassem similiter qui Pithœum secuti pro sua sententia causas adduxisse, nec solam nominis umbram hic nobis reliquisse. Mihi quidem quæ D. Valesius de stylo tangit, vix, quæ D. Statilius affert, præsertim de pictura, cum Arbiter idem de eloquentia atque poesi asserat, plane

tanti non videntur, ut a communi recedam, quin potius pro hac confirmanda facere videntur verba hæc: « Ecce belli civilis ingens opus », et, « In Asiam cum a quæstore stipendio « essem reductus. Zeuxidos manus « vidi nondum vetustatis injuria « victas. Inaudito more pueri pedes « recumbentium unxerunt ». Quæ si expendantur, ad antiquitatem auctoris spectant: hoc solum dico me in toto Satyrico quantum hodie quidem ejus exstat nihil tale invenire, quod Neronem et ipsius noctes prodat. Aiunt Neronem sub nomine Trimalchionis tegi: sed Trimalchio ab Arbitro mitis, senex, calvus, deformis, servus quondam, ex Asia oriundus, qui domino tot annos ad delicias fuerit, mercator

deinde et conjux Fortunatæ, ambubaiæ quam de mactra sustulit, inducitur; qui, quæso, hæc naturæ, ætati, statui, et uxoribus (Poppææ, ac priori) Neronis congruunt? Noctem quidem seu nocturnam delectationem habemus in Satyrico unam, sed cui non præfuit Nero, si Nero est Trimalchio, nec nocturnus grassator noctem ambiit, sed Quartilla juvenes Encolpium et Ascylton in stabulo ultro accessit. Hæc rursus ab ingenio et ratione agendi Neronis longissime absunt.

Accedo nunc ad alterum membrum, Qua ratione Petronius Arbiter cum fructu legendus. Ubi præprimis eximendus scrupulus, qui multos torsit, multos eo redegit ut in sola amœnitate, hunc auctorem

volvendo, acquiescerent: nimirum Petronium opinatos sectæ addictum fuisse epicureæ, negasse cum Epicuro providentiam dei et immortalitatem animæ, tum finem, tum summum bonum hominis in voluptate quæ sensu percipitur, collocasse, adducentes pro sua sententia verba Satyrici atque fragmenti:

« Primus in orbe deos fecit timor.
« Ergo vivamus dum licet esse bene.
« Ipse pater veri doctus Epicurus in arte
« Jussit, &c. »

Nolo me ego hic immittere, quæ vera Epicuri fuerit mens, imprimis de voluptate, cum legam apud Laertium in ejus vita circa finem hæc: Ὁδ' Ἐπίκουρος καὶ ἀχώριστόν φησι τῆς ἡδονῆς τὴν ἀρετὴν μόνην. τὰ δ' ἄλλα χωρίζεσθαι, οἷον βρωτά. Epicurus

« autem solam ait virtutem a vo-
« luptate separari non posse; reli-
« qua vero separari, ut mortalia ».
Et paulo post : Ουκ ἔστιν ἡδέως ζῆν ἄνευ τοῦ φρονίμως και καλῶς. « Non licet jucunde, nisi prudenter « atque honeste vivere ». Breviter solum repono, ad primum ceu fulcrum reliquorum, allegatum nimirum contra providentiam epigramma : Primus in orbe deos, &c. Potius perlecto toto carmine, Arbitrum dicendum, superstitionem et multitudinem deorum pro acumine ingenii sui excogitare, quam superos negare rerum humanarum curam gerere; suadet id ultimus versus:

« Jam sibi quisque deos avido certamine fecit ».

Mireque consonant hæc verba. « Nostra regio tam præsentibus

« plena est numinibus, ut facilius « possis deum quam hominem in- « venire. Ecce duos aureos pono, « unde possitis et deos et anseres « emere ». Contra immortalitatem animæ objicientibus nihil Satyricon suppeditat; trahunt huc locum verba Taciti : « Audiebatque (mori- « turus) referentes, nihil de im- « mortalitate animæ et sapientium « placitis, sed levia carmina et fa- « ciles versus ». Quæ nihil aliud probant, quam quid Petronius (sive ille nostri operis auctor, sive alius) tunc egerit, non quid revera senserit de voluptate. O miserandam jucunditatem quæ tot amaritudines et perpetuas pœnas, easque in dies sæviores secum trahit! jam juventus ludens loris cæditur, jam ama-

sium inquirens dispoliatur, eumdem infelicissimum prædicat, ipse ad suspendii necessitatem redigitur, Tryphænam suam damnatam mulierem, et in toto navigio solam verberandam clara liberaque voce pronuntiat, hoccine voluptatis præmium, Epicurei summi boni, in quo ii vivere et mori cupiant? Vix mihi persuadeo ullum tam dementem inter mortales umquam exstitisse, qui in momentanea corporis voluptate finem hominis collocarit. In talibus igitur auctoris fictio agnoscenda, cum sub schemate hic omnia agantur, Epos si excipias belli civilis, Halosin Trojæ, et si quæ hujusmodi, ac sententiosa per totum scriptum sparsa, quæ quo spectent, continuo liquet, in aliis mimum

componit : nunc ex re, nunc ex persona ficto semper gaudens nomine, nunc ex utroque, ut quo collineet, saltem in circumstantiis, non perinde obvium sit. Laudat quoque Epicurum somnia condemnantem, non ceu magistrum et ex animi sui sententia, sed argumento inserviens, quemadmodum sæpissime etiam Seneca eumdem Epicurum pro suis placitis stabiliendis adducit, cui tamen de cetero non adhæsit. Ut vero uno quasi ictu cadat epicureismi objectio, et lector ab hac frivola opinione minime præoccupetur, ecce verba Satyrici nostri pro deorum providentia. « Ni deus quidam humanarum « rerum arbiter pendenti excussis- « set indicium; deos immortales cu-

« ram humanarum rerum agere,
« puto intellexisti ».

« Rerum humanarum divinarumque potestas
« Fors cui nulla placet nimium secura potestas,
« Quare age fors, muta pacatum in prælia vultum,
« Romanosque cie, ac nostris da funera regnis ».

Hæc Pluto seu Dis pater de castiganda luxuria Romanorum ad Fortunam, quam Epicurus plane non admittit : ut vel ex hoc uno appareat, Arbitrum ab Epicuri dogmate alienissimum fuisse : Cæsar ad Jovem.

« Jupiter omnipotens, et tu saturnia tellus
« Armis læta meis, — Testor. —
« Hæc ubi personuit de cœlo delphicus ales
« Omnia læta dedit, &c. »

Pro immortalitate animæ Fortuna ad Ditem :

« Pande age terrarum sitientia regna tuarum,
« Atque animas arcesse novas : vix navita Porthmeus
« Sufficiet simulacra virum traducere cymba,
« Classe opus est ».

Pro fine et summa hominis felicitate in actione consistere virtutis, invicto argumento ex contrario sensu, ex ore ipsius Encolpii, (qui ibi Polyænos audit) seu auctoris: « Dii, « deæque, quam male est extra le- « gem viventibus! quidquid meruc- « runt semper exspectant ». Ut sileam hæc: « O maxima rerum pie- « tas, &c. »

Habes, mi lector, metam operis et cynosuram lectionis. Superest modo ut paucis evolvam, quid cetera præter principalem hunc scopum in Satyrico tractetur, occasione nempe personarum et locorum in quæ Encolpius incidit. Primum itaque in hisce fragmentis (nam maximam partem desideramus) enormem morum proluviem seve-

rus Arbiter noster proscripturus, quomodo de eo loquitur Puteanus loco paulo ante allegato, in bonarum artium professores, ipsosque adeo parentes ob pravam educationem et institutionem invehitur. Mox procuratorum forensium et advocatorum calumnias, judicumque justitiam taxat. Tum in sacerdotum infandas libidines atque hypocrisin invectus, transitum ad luxum conviviorum facit, quem sub Trimalchionis nomine ac lautitiis prolixe perstringit. Hinc de scelerata pædagogorum nequitia et philosophorum hypocrisi parentes atque amicos serio monet: accusat litteratorum, et artificum socordiam: reprehendit publicarum balnearum turpitudinem. Postmodum maritorum et

negotiatorum, quorumdam sive fortunam, sive ingenium tangens, acerrime in levitatem feminarum animadvertit, quam facile adament, et peregrinos quidem juvenes ultro ambiant. Porro in imposturas ac fraudes exsulum et natale solum vertentium, quibus hospites suos et creditores, dum amplos alibi census jactitant, circumscribunt, stylum exacuit. Insaniam denique testatorum et captatorum nefariis conditionibus sibi invicem insidiantium notat. Et hæc tantum reliqua sunt hujus Satyrici capita: cetera injuria temporum nobis invidit. Hicque quod interpretes monent meminisse juvabit, Epistolas ad Romanos cap. I. et XIII. tum ad Galatas V. I. ad Corinthios VI. qui-

bus locis apostolus de flagitiis Romanorum et Græcorum agit, non melius quam perlecto hoc Satyrico intelligi posse.

SATYRICI INTERLOCUTORES.

Encolpius. Fabularum dux.

Agamemnon. Rhetor, et eloquentiæ præceptor.

Ascyltos. Encolpii comes, commilito, fraterque nequiori sensu.

Giton. Encolpii frater, totaque in Satyra perpetuus comes, si paucos dies excipias, quos apud Ascylton exsulavit invitus.

Quartilla. Non Priapi sacerdos, potius victima, ut Gonsalio placet.

Psyche. Quartillæ ancilla.

Pannychis. Virguncula septennis.

Embasicoetas. Cinædus vetusculus, molitor, immo Encolpii Ascyltique tortor.

Trimalchio. Senex cujus lautitias luxumque convivalem graphice describit Petronius.

Cinnamus. Trimalchionis dispensator.

Carpus. Servus, qui et scissor.

Fortunata. Trimalchionis uxor.

Menelaus. Scholasticus, anteschólanus Petronio dictus.

Eumolpus. Poeta.

M. Manicius. Stabulariæ insulæ, sive deversorii dominus.

Bargates. Stabuli procurator, qui sedandis in eo rixis tempori adfuit opportunus.

Lycas. Navigii dominus, Tryphænæ conjux.

Tryphaena. Lycæ uxor, feminarum formosissima.

Aesius. Unus ex vectoribus.

Lycurgus. Villæ dominus.

Corax. Eumolpi mercenarius, qui et tonsor.

Poliaenos. Idem, qui Encolpius, quod nomen Crotone mutaverat.

Circe. Femina impudica.

Chrysis. Circes ancilla.

Proselenos. Anicula saga, et Circes famula.

Doris. Encolpii amica.

Endymion. Puer.

Enothea. Anus, Priapi sacerdos, magaque insignis.

Philumene. Matrona.

Gorgias. Captator Eumolpi, ut plures alii, delusus.

Albutia. Amica.

TITI PETRONII

ARBITRI

SATYRICON.

NUM alio genere furiarum declamatores inquietantur? qui clamant: Hæc vulnera pro libertate publica excepi, hunc oculum pro vobis impendi: date mihi ducem, qui me ducat ad liberos meos, nam succisi poplites membra non sustinent. Hæc ipsa tolerabilia essent, si ad eloquentiam ituris viam facerent: nunc, et rerum tumore, et sententiarum vanissimo strepitu, hoc tantum profi-

ciunt, ut, cum in forum venerint, putent se in alium terrarum orbem delatos. Et ideo ego adolescentulos existimo in scholis stultissimos fieri, quia nihil ex iis, quæ in usu habemus, aut audiunt, aut vident; sed piratas cum catenis in littore stantes; sed tyrannos edicta scribentes, quibus imperent filiis, ut patrum suorum capita præcidant; sed responsa in pestilentia data, ut virgines tres aut plures immolentur; sed mellitos verborum globulos, et omnia dicta factaque quasi papavere et sesamo sparsa.

II. Qui inter hæc nutriuntur, non magis sapere possunt, quam bene olere, qui in culina habitant. Pace vestra liceat dixisse, primi omnium eloquentiam perdidistis. Levibus

enim atque inanibus sonis ludibria quædam excitando effecistis, ut corpus orationis enervaretur, et caderet. Nondum juvenes declamationibus continebantur, cum Sophocles atque Euripides invenerunt verba, quibus deberent loqui. Nondum umbraticus doctor ingenia deleverat, cum Pindarus novemque lyrici homericis versibus canere timuerunt. Et, ne poetas quidem ad testimonium citem, certe neque Platona, neque Demosthenem ad hoc genus exercitationis accessisse video. Grandis, et, ut ita dicam, pudica oratio non est maculosa, nec turgida, sed naturali pulchritudine exsurgit. Nuper ventosa isthæc et enormis loquacitas Athenas ex Asia commigravit, animosque juvenum

ad magna surgentes, veluti pestilenti quodam sidere, afflavit, simulque corrupta eloquentiæ regula stetit, et obtinuit. Quis postea ad summam Thucydidis, quis Hyperidis ad famam processit? Ac ne carmen quidem sani coloris enituit: sed omnia, quasi eodem cibo pasta, non potuerunt usque ad senectutem canescere. Pictura quoque non alium exitum fecit, postquam Ægyptiorum audacia tam magnæ artis compendiariam invenit.

III. Non est passus Agamemnon, me diutius declamare in porticu, quam ipse in schola sudaverat: sed, Adolescens, inquit, quoniam sermonem habes non publici saporis, et, quod rarissimum est, amas bonam mentem, non fraudabo te arte

secreta. Minimum in his exercitationibus doctores peccant, qui necesse habent cum insanientibus furere. Nam ni dixerint, quæ adolescentuli probent, ut ait Cicero, soli in scholis relinquentur. Sicut ficti adulatores, cum cœnas divitum captant, nihil prius meditantur, quam id, quod putant gratissimum auditoribus fore (nec enim aliter impetrabunt quod petunt, nisi quasdam insidias auribus fecerint) : sic eloquentiæ magister, nisi, tamquam piscator, eam imposuerit hamis escam, quam scierit appetituros esse pisciculos, sine spe prædæ moratur in scopulo.

IV. Quid ergo est? Parentes objurgatione digni sunt, qui nolunt liberos suos severa lege proficere,

Primum enim, sicut omnia, spes quoque suas ambitioni donant: deinde, cum ad vota properant, cruda adhuc studia in forum impellunt, et eloquentiam, qua nihil esse majus confitentur, pueris induunt adhuc nascentibus. Quod si paterentur laborum gradus fieri, ut studiosi juvenes lectione severa mitigarentur, ut sapientiæ præceptis animos componerent, ut verba atroci stylo effoderent, ut, quod vellent imitari, diu audirent: sibi nihil esset magnificum, quod pueris placeret; jam illa grandis oratio haberet majestatis suæ pondus. Nunc pueri in scholis ludunt, juvenes ridentur in foro; et, quod utroque turpius est, quod quisquis perperam discit, in senectute confiteri non

vult. Sed ne me putes improbasse schedium lucilianæ improbitatis; quod sentio, et ipse carmine effingam:

V. Artis severæ si quis hamat effectus,
Mentemque magnis applicat, prius mores
Frugalitatis lege polleat exacta:
Nec curet alto regiam trucem vultu,
Cliensve cœnas impotentium captet:
Nec perditis addictus obruat vino
Mentis calorem, neve plausor in scena
Sedeat redemptus histrioniæ addictus.
Sed, sive armigeræ rident Tritonidis arces,
Seu lacedæmonio tellus habitata colono,
Sirenumque domus, det primos versibus annos,
Mæoniumque bibat felici pectore fontem;
Mox et socratico plenus immittat habenas
Liber, et ingentis quatiat Demosthenis arma.
Hinc romana manus circumfluat, et modo graio
Exonerata sono mutet suffusa saporem.
Interdum subducta foro det pagina cursum,
Et cortina sonet celeri distincta meatu.
Dein epulas et bella truci memorata canore:
Grandiaque indomiti Ciceronis verba minetur.
His animum succinge bonis; sic flumine largo
Plenus, Pierio defundes pectore verba.

VI. Dum hæc diligentius audio, non notavi mihi Ascylti fugam : et dum in hoc dictorum æstu in hortis incedo, ingens scholasticorum turba in porticum venit, ut apparebat, ab extemporali declamatione nescio cujus, qui Agamemnonis suasoriam exceperat. Dum ergo juvenes sententias rident, ordinemque totius dictionis infamant, opportune subduxi me, et cursim Ascylton persequi cœpi. Sed nec viam diligenter tenebam, nec, quo loco stabulum esset, sciebam. Itaque quocumque ieram, eodem revertebar; donec et cursu fatigatus, et sudore jam madens, accedo aniculam quamdam, quæ agreste olus vendebat.

VII. Te rogo, inquam, mater, numquid scis, ubi ego habitem? De-

lectata illa urbanitate tam stulta, et Quidni sciam? inquit: consurrexitque, et cœpit me præcedere. Divinam ego putabam; at subinde, ut in locum secretiorem venimus, centonem anus urbana rejecit; et, Hic, inquit, debes habitare. Cum ego negarem me cognoscere domum, video quosdam inter titulos nudasque meretrices furtim conspatiantes. Tarde, immo jam sero intellexi, me in fornicem esse deductum: exsecratus itaque aniculæ insidias, operui caput, et per medium lupanar fugere cœpi in aliam partem: cum ecce in ipso aditu occurrit mihi æque lassus ac moriens Ascyltos: putares ab eadem anicula esse deductum. Itaque ut ridens eum consalutavi, quid in

loco tam deformi faceret, quæsivi.

VIII. Sudorem ille manibus detersit, et, Si scires, inquit, quæ mihi acciderunt. Quid novi? inquam ego. At ille deficiens, Cum errarem, inquit, per totam civitatem, nec invenirem, quo loco stabulum reliquissem, accessit ad me paterfamilias, et ducem se itineris humanissime promisit. Per anfractus deinde obscurissimos egressus, in hunc locum me perduxit, prolatoque peculio cœpit rogare stuprum. Jam pro cella meretrix assem exegerat, jam ille mihi injecerat manum; et, nisi valentior fuissem, pœnas dedissem. * Adeo ubique omnes mihi videbantur satyrion bibisse. * Junctis viribus molestum contempsimus.

IX. * Quasi per caliginem vidi

Gitona in crepidine semitæ stantem, et in eumdem locum me conjeci. Cum quærerem, num quid nobis in prandium frater parasset, consedit puer super lectum, et manantes lacrymas pollice extersit. Perturbatus ego habitu fratris, quid accidisset, quæsivi. At ille tarde quidem et invitus, sed postquam precibus et iracundiam miscui: Tuus, inquit, iste frater, seu comes, paulo ante in conductum acucurrit, cœpitque mihi velle pudorem extorquere. Cum ego proclamarem, gladium strinxit; et, Si Lucretia es, inquit, Tarquinium invenisti. Quibus ego auditis, intentavi in oculos Ascylti manus; et, Quid dicis, inquam, muliebris patientiæ scortum, cujus ne spiritus purus est? Inhorrescere

se finxit Ascyltos; mox, sublatis fortius manibus, longe majore nisu clamavit: Non taces, inquit, gladiator obscœne, quem de ruina arena dimisit? Non taces, nocturne percussor, qui, ne tum quidem, cum fortiter faceres, cum pura muliere pugnasti? Cujus eadem ratione in viridario frater fui, qua nunc in deversorio puer est? * Subduxisti te, inquam, a præceptoris colloquio?

X. Quid ego, homo stultissime, facere debui, cum fame morerer, an videlicet audirem sententias, id est, vitrea fracta et somniorum interpretamenta? Multo me turpior es tu, hercule, qui, ut foris cœnares, poetam laudasti. Itaque ex turpissima lite in risum diffusi, paca-

tius ad reliqua secessimus. Rursus in memoriam revocatus injuriæ, Ascylte, inquam, intelligo nobis convenire non posse; itaque communes sarcinulas partiamur, ac paupertatem nostram privatis quæstibus tentemus expellere. Et tu litteras scis; et ego, ne quæstibus tuis obstem, aliquid aliud promittam: alioqui mille causæ nos quotidie collident, et per totam urbem rumoribus different. Non recusavit Ascyltos, et, Hodie, inquit, quia tamquam scholastici ad cœnam promisimus, non perdamus noctem: cras autem, quia hoc libet, et habitationem mihi prospiciam, et aliquem fratrem. Tardum est, inquam, differre quod placet. Hanc tam præcipitem divisionem libido faciebat.

Jamdudum enim cupiebam amoliri custodem molestum, ut veterem cum Gitone meo rationem deducerem.

XI. Postquam lustravi oculis totam urbem, in cellulam redii, osculisque tandem bona fide exactis, alligo arctissimis complexibus puerum, fruorque votis usque ad invidiam felicibus. Nec adhuc quidem omnia erant facta, cum Ascyltos furtim se foribus admovit, discussisque fortissime claustris, invenit me cum fratre ludentem : risu itaque plausuque cellulam implevit, opertum me amiculo evolvit, et, Quid agebas, inquit, frater sanctissime ? Quid ? vesticontubernium facis ? Nec se solum intra verba continuit, sed lorum de pera solvit, et me

cœpit non perfunctorie verberare, adjectis etiam petulantibus dictis : Sic dividere cum fratre nolito. * *

XII. Veniebamus in forum, deficiente jam die, in quo notavimus frequentiam rerum venalium, non quidem pretiosarum, sed tamen, quarum fidem male ambulantem obscuritas temporis facillime tegeret. Cum ergo et ipsi raptum latrocinio pallium detulissemus, uti occasione opportunissima cœpimus, atque in quodam angulo laciniam extremam concutere, si quem forte emptorem splendida vestis posset adducere. Nec diu moratus rusticus quidam, familiaris oculis meis, cum muliercula comite propius accessit, ac diligentius considerare pallium

cœpit. Invicem Ascyltos injecit contemplationem super humeros rustici emptoris, ac subito exanimatus conticuit. Ac ne ipse quidem sine aliquo motu hominem conspexi : nam videbatur ille mihi esse, qui tuniculam in solitudine invenerat; plane is ipse erat. Sed cum Ascyltos timeret fidem oculorum; ne quid temere faceret, prius tamquam emptor propius accessit, detraxitque humeris laciniam et diligentius tenuit.

XIII. O lusum fortunæ mirabilem! Nam adhuc nec suturæ quidem attulerat rusticus curiosas manus, sed tamquam mendici spolium etiam fastidiose venditabat. Ascyltos, postquam depositum esse inviolatum vidit, et personam vendentis con-

temptam, seduxit me paululum a turba; et, Scis, inquit, frater, rediisse ad nos thesaurum, de quo querebar? Illa est tunicula adhuc, ut apparet, intactis aureis plena. Quid igitur facimus; aut quo jure rem nostram vindicamus? Exhilaratus ego, non tantum quia prædam videbam, sed etiam, quod fortuna me a turpissima suspicione dimiserat, negavi circuitu agendum, sed plane jure civili dimicandum, ut, si nollet alienam rem domino reddere, ad interdictum veniret.

XIV. Quid faciant leges, ubi sola pecunia regnat,
 Aut ubi paupertas vincere nulla potest?
Ipsi, qui cynica traducunt tempora cœna,
 Nonnumquam nummis vendere verba solent.
Ergo judicium nihil est, nisi publica merces,
 Atque eques, in causa qui sedet, empta probat.

Contra Ascyltos leges timebat; et,

Quis, aiebat, hoc loco nos novit ? aut quis habebit dicentibus fidem ? Mihi plane placet emere, quamvis nostrum sit, quod agnoscimus, et parvo ære recuperare potius thesaurum, quam in ambiguam litem descendere. Sed præter unum dupondium, quo cicer lupinosque destinaveramus mercari, nihil ad manum erat. Itaque ne interim præda discederet, vel minoris pallium addicere placuit, ut pretium majoris compendii leviorem faceret jacturam. Cum primum ergo explicuimus mercem, mulier operto capite, quæ cum rustico steterat, inspectis diligentius signis, injecit utramque laciniæ manum, magnaque vociferatione, latrones tenere clamavit. Contra, nos perturbati, ne videre-

mur nihil agere, et ipsi scissam et sordidam tenere cœpimus tunicam, atque eadem invidia proclamare, nostra esse spolia, quæ illi possiderent. Sed nullo genere par erat causa nostra; et conciones, quæ ad clamorem confluxerant, nostram, scilicet de more, ridebant invidiam; quod pro illa parte vindicabant pretiosissimam vestem, pro hac pannuciam ne centonibus quidem bonis dignam. Hinc Ascyltos bene risum discussit, qui, silentio facto!

XV. Videmus, inquit, suam cuique rem esse carissimam, reddant nobis tunicam nostram, et pallium suum recipiant. Etsi rustico mulierique placebat permutatio, advocati tamen, jam pene nocturni, qui volebant pallium lucrifacere, flagita-

bant, uti apud se utraque deponerentur, ac postero die judex querelam inspiceret. Neque enim res tantum, quæ viderentur, in controversiam esse, sed longe aliud quæri, in utra parte scilicet latrocinii suspicio haberetur. Jam sequestri placebant, et nescio quis ex concionibus, calvus, tuberosissimæ frontis, qui solebat aliquando et causas agere, invaserat pallium, exhibiturumque crastino die, affirmabat. Ceterum apparebat nihil aliud quæri, nisi ut semel deposita vestis inter prædones strangularetur, et nos metu criminis non veniremus ad constitutum. Idem plane et nos volebamus. Itaque utriusque partis votum casus adjuvit. Indignatus enim rusticus, quod nos centonem

exhibendum postularemus, misit in faciem Ascylti tunicam, et liberatos querela jussit pallium deponere, quod solum litem faciebat. Ergo recuperato, ut putabamus, thesauro, in deversorium præcipites abimus, præclusisque foribus ridere acumen non minus concionum, quam calumniantium, cœpimus, quod nobis ingenti calliditate pecuniam reddidissent.

Nolo, quod cupio, statim tenere;
Nec victoria mi placet parata. *

XVI. Sed ut primum beneficio Gitonis præparata nos implevimus cœna, ostium satis audaci strepitu impulsum exsonuit. Cum ipsi ergo pallidi rogaremus, Quis esset: Aperi, inquit, jam scies. Dumque loquimur, sera sua sponte delapsa cecidit,

remissæque subito fores admiserunt intrantem. Mulier autem erat operto capite, illa scilicet, quæ paulo ante cum rustico steterat; et, Me derisisse, inquit, vos putabatis? Ego sum ancilla Quartillæ, cujus vos sacram ante cryptam turbastis. Ecce ipsa venit ad stabulum, petitque, ut vobiscum liceat loqui. Nolite perturbari; nec accusat errorem vestrum, nec punit: immò potius miratur, quis deus juvenes tam urbanos in suam regionem detulerit?

XVII. Tacentibus adhuc nobis, et ad neutram partem assentationem flectentibus, intravit ipsa una comitata virgine, sedensque super torum meum diu flevit. Ac ne tunc quidem nos ullum adjecimus verbum, sed attoniti exspectavimus

lacrymas ad ostentationem doloris paratas. Ut ergo tam ambitiosus detonuit imber, retexit superbum pallio caput, et manibus inter se usque ad articulorum strepitum constrictis, Quænam est, inquit, hæc audacia? aut ubi fabulas etiam antecessura latrocinia didicistis? Misereor me, Dius Fidius, vestri: neque enim impune quisquam, quod non licuit, aspexit. Utique nostra regio tam præsentibus plena est numinibus, ut facilius possis deum, quam hominem invenire. Ac ne me putetis ultionis causa huc venisse, ætate magis vestra commoveor, quam injuria mea. Imprudentes enim, ut adhuc puto, admisistis inexpiabile scelus. Ipsa quidem illa nocte vexata, tam periculoso in-

horrui frigore, ut tertianæ etiam impetum timerem : et ideo medicinam somno petii, jussaque sum vos perquirere, atque impetum morbi, monstrata subtilitate, lenire. Sed de remedio non tam valde laboro : major enim in præcordiis dolor sævit, qui me usque ad necessitatem mortis deducit : ne scilicet juvenili impulsi licentia, quod in sacello Priapi vidistis, vulgetis, deorumque consilia proferatis in populum. Protendo igitur ad genua vestra supinas manus, petoque et oro, ne nocturnas religiones jocum risumque faciatis, neve traducere velitis tot annorum secreta, quæ mystæ vix omnes noverunt.

XVIII. Secundum hanc deprecationem lacrymas rursus effudit,

gemitibusque largis concussa, tota facie ac pectore torum meum pressit. Ego eodem tempore et misericordia turbatus et metu, bonum animum habere eam jussi, et de utroque esse securam. Nam neque sacra quemquam vulgaturum, et, si quod præterea aliud remedium ad tertianam deus illi monstrasset, adjuvaturos nos divinam providentiam vel periculo nostro. Hilarior post hanc pollicitationem facta mulier basiavit me spissius, et ex lacrymis in risum mota, descendentes ab aure capillos meos dentata manu duxit; et, Facio, inquit, inducias vobiscum, et a constituta lite dimitto. Quod si non adjuvissetis de hac medicina, quam peto, jam parata erat in crastinum turba, quæ

et injuriam meam vindicaret et dignitatem.

Contemni turpe est; legem donare superbum;
Hoc amo, quod possum qua libet ire via.
Nam sane et sapiens contemptus jurgia nectit:
Et, qui non jugulat, victor abire solet.

Complosis deinde manibus in tantum repente risum effusa est, ut timeremus. Idem ex altera parte et ancilla fecit, quæ prior venerat. Idem virguncula, quæ una intraverat.

XIX. Omnia mimico risu exsonuerant, cum interim nos, quæ tam repentina esset mutatio animorum facta, ignoraremus, ac modo nosmet ipsos, modo mulieres intueremur. * Ideo vetui, hodie in hoc deversorio quemquam mortalium admitti, ut remedium tertianæ, sine inter-

pellatione, a vobis acciperem. Ut hæc dixit Quartilla, Ascyltos quidem paulisper obstupuit : ego autem frigidior hieme gallica factus, nullum potui verbum emittere. Sed ne quid tristius exspectarem, comitatus faciebat. Tres enim erant mulierculæ, si quid vellent conari, infirmissimæ, scilicet contra nos, quibus, si nihil aliud, virilis sexus esset, quod auxiliaretur. Et præcincti certe altius eramus. Immo ego sic jam paria composueram, ut, si depugnandum foret, ipse cum Quartilla consisterem, Ascyltos cum ancilla, Giton cum virgine. * Tunc vero excidit omnis constantia attonitis, et mors non dubia miserorum oculos cœpit obducere.

XX. Rogo, inquam, domina, si

quid tristius paras, celerius confice: neque enim tam magnum facinus admisimus, ut debeamus torti perire. * Ancilla, quæ Psyche vocabatur, lodiculam in pavimento diligenter extendit, sollicitavit inguina mea, mille jam mortibus frigida. Operuerat Ascyltos pallio caput, admonitus scilicet, periculosum esse alienis intervenire secretis. Duas institas ancilla protulit de sinu, alteraque pedes nostros alligavit, altera manus. * Ascyltos, jam deficiente fabularum contextu: Quid ergo? inquit, non sum dignus, qui bibam? Ancilla risu meo prodita complosit manus, et, Apposui quidem, inquit, adolescens: solus tamen medicamentum ebibisti. Itane est, inquit Quartilla, quidquid satyrii

fuit, Encolpius ebibit? non indecenti risu latera commovit. Ac ne Giton quidem ultimo risum tenuit, utique postquam virguncula cervicem ejus invasit, et non repugnanti puero innumerabilia oscula dedit.

XXI. * Volebamus miseri exclamare, sed nec in auxilio erat quisquam, et hinc Psyche acu comatoria, cupienti mihi invocare Quiritum fidem, malas pungebat; illinc puella penicillo, quod et ipsum satyrio tinxerat, Ascylton opprimebat. Ultimo cinædus supervenit, myrtea subornatus gausapina, cinguloque succinctus, modo extortis nos clunibus cecidit, modo basiis olidissimis inquinavit; donec Quartilla balenatam tenens virgam, alteque succincta, jussit infelicibus dari

missionem. * Uterque nostrum religiosissimis juravit verbis, inter nos periturum esse tam horribile secretum. * Intraverunt palæstritæ quamplures, et nos legitimo perfusos oleo refecerunt. Utcumque igitur lassitudine abjecta, cœnatoria repetimus, et in proximam cellam ducti sumus; in qua tres lecti strati erant, et reliquus lautitiarum apparatus splendidissime expositus. Jussi ergo discubuimus, et gustatione mirifica initiati, vino etiam falerno inundamur. Excepti etiam pluribus ferculis, cum laberemur in somnum; Itane est? inquit Quartilla, etiam dormire vobis in mente est, cum sciatis Priapi genio pervigilium deberi?

XXII. Cum Ascyltos gravatus

tot malis in somnum laberetur, illa, quæ injuria depulsa fuerat, ancilla totam faciem ejus fuligine longa perfricuit, et non sentientis labra humerosque sopitis titionibus pinxit. Jam ego etiam tot malis fatigatus, minimum veluti gustum hauseram somni. Idem et tota intra forisque familia fecerat: atque alii circa pedes discumbentium sparsi jacebant, alii parietibus appliciti, quidam in ipso limine conjunctis marcebant capitibus. Lucernæ quoque humore defectæ tenue et extremum lumen spargebant, cum duo Syri, expilaturi lagenam, triclinium intraverunt: dumque inter argentum avidius rixantur, diductam fregerunt lagenam. Cecidit etiam mensa cum argento, et an-

cillæ, super torum marcentis, excussum forte altius poculum caput fregit: ad quem ictum exclamavit illa, pariterque et fures prodidit, et partem ebriorum excitavit. Syri illi, qui venerant ad prædam, postquam se deprehensos intellexerunt, pariter secundum lectum conciderunt, ut putares hoc convenisse, et stertere, tamquam olim dormientes, cœperunt. Jam et tricliniarches experrectus lucernis occidentibus oleum infuderat, et pueri detersis paulisper oculis, redierant ad ministerium, cum intrans cymbalistria, et concrepans aera, omnes excitavit.

XXIII. Refectum igitur est convivium, et rursus Quartilla ad bibendum revocavit. Adjuvit hilari-

tatem commissantis cymbalistria. Intrat cinædus (*), homo omnium insulsissimus, et plane illa domo dignus, qui ut infractis manibus congemuit, ejusmodi carmina effudit:

Huc huc convenite nunc spatalocinædi,
Pede tendite, cursum addite, convolate planta,
Femore facili, clune agili, et manu procaces,
Molles, veteres, Deliaci manu recisi.

Consumptis versibus suis, immundissimo me basio conspuit; mox et super lectum venit, atque omni vi detexit recusantes. Super inguina mea diu multumque frustra moluit. Perfluebant per frontem sudantis acaciæ rivi, et inter rugas malarum tantum erat cretæ, ut putares detectum parietem nimbo laborare.

XXIV. Non tenui ego diutius

(*) Embasicœtas.

lacrymas, sed ad ultimam perductus tristitiam, Quæso, inquam, domina, certe Embasicœtam jusseras dari. Complosit illa tenerius manus, et, O, inquit, hominem acutum, atque urbanitatis vernulæ fontem! Quid? tu non intellexeras, cinædum Embasicœtam vocari? Deinde, ne contubernali meo melius succederet, Per fidem, inquam, vestram, Ascyltos in hoc triclinio solus ferias agit? Ita? inquit Quartilla, et Ascylto Embasicœtas detur. Ab hac voce equum cinædus mutavit, transituque ad comitem meum facto, clunibus eum basiisque distrivit. Stabat inter hæc Giton, et risu dissolvebat ilia sua. Itaque, conspicata eum Quartilla, cujus esset puer, diligentissima sciscitatione

quæsivit. Cum ego fratrem meum esse dixissem : Quare ergo, inquit, me non basiavit? vocatumque ad se in osculum applicuit. Mox manum etiam demisit in sinum, et pertrectato vasculo tam rudi, Hoc, inquit, belle cras in promulside libidinis nostræ militabit : hodie enim post asellum diaria non sumo.

XXV. Cum hæc diceret, ad aurem ejus Psyche ridens accessit, et cum dixisset nescio quid : Ita, ita, inquit Quartilla, bene admonuisti : cur non, quia bellissima occasio est, devirginetur Pannychis nostra ? Continuoque producta est puella satis bella, et quæ non plus quam septem annos habere videbatur, et ea ipsa, quæ primum cum Quartilla in cellam venerat nostram. Plauden-

tibus ergo universis et postulantibus, nuptias fecerunt. Obstupui ego, et, nec Gitona, verecundissimum puerum, sufficere huic petulantiæ affirmavi; nec puellam ejus ætatis esse, ut muliebris patientiæ legem possit accipere. Ita? inquit Quartilla, minor est ista, quam ego fui, cum primum virum passa sum? Junonem meam iratam habeam, si umquam me meminerim virginem fuisse. Nam et infans cum paribus inquinata sum, et subinde prodeuntibus annis, majoribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perveni. Hinc etiam puto proverbium natum illud, ut dicatur posse taurum tollere, quæ vitulum sustulerit. Igitur ne majorem injuriam in secreto frater acciperet,

consurrexi ad officium nuptiale.

XXVI. Jam Psyche puellæ caput involverat flammeolo; jam Embasicœtas præferebat facem; jam ebriæ mulieres longum agmen plaudentes fecerant, thalamumque ingesta exornaverant veste. Tum Quartilla, jocantium quoque libidine accensa, et ipsa surrexit, correptumque Gitona in cubiculum traxit. Sine dubio non repugnaverat puer, ac ne puella quidem tristis expaverat nuptiarum nomen. Itaque, cum inclusi jacerent, consedimus ante limen thalami, et in primis Quartilla, per rimam improbe diductam, applicuerat oculum curiosum, lusumque puerilem libidinosa speculabatur diligentia. Me quoque ad idem spectaculum lenta manu traxit : et quia

considerantium hæserant vultus, quidquid a spectaculo vacabat, commovebat valgiter labra, et me tamquam furtivis subinde osculis verberabat. Abjecti in lectis sine metu reliquam exegimus noctem. * Venerat jam tertius dies, id est, exspectatio liberæ cœnæ; sed tot vulneribus confossis fuga magis placebat, quam quies. Itaque cum mæsti deliberaremus, quonam genere præsentem evitaremus procellam, unus servus Agamemnonis interpellavit trepidantes; et, Quid? vos, inquit, nescitis, hodie apud quem fiat? Trimalchio, lautissimus homo, horologium in triclinio et buccinatorem habet subornatum, uti subinde sciat, quantum de vita perdiderit. Amicimur ergo diligenter, obliti

omnium malorum, et Gitona, libentissime servile officium tuentem usque hoc, jubemus in balneo sequi. *

XXVII. Nos interim vestiti errare cœpimus, immo jocari magis, et circulis ludentum accedere; cum subito videmus senem calvum, tunica vestitum russea, inter pueros capillatos ludentem pila. Nec tam pueri nos, quamquam erat operæ pretium, ad spectaculum duxerant, quam ipse paterfamiliæ, qui soleatus pila prasina exercebatur: nec eam amplius repetebat, quæ terram contigerat, sed follem plenum habebat servus, sufficiebatque ludentibus. Notavimus etiam res novas. Nam duo spadones in diversa parte circuli stabant, quorum alter ma-

tellam tenebat argenteam, alter numerabat pilas : non quidem eas, quæ inter manus lusu expellente vibrabant; sed eas, quæ in terram decidebant. Cum has miraremur lautitias, accurrit Menelaus, et, Hic est, inquit, apud quem cubitum ponetis; et quid? jam principium cœnæ videtis. Etiamnum loquebatur Menelaus, cum Trimalchio digitos concrepuit : ad quod signum matellam spado ludenti subjecit. Exonerata ille vesica, aquam poposcit ad manus, digitosque paululum aspersos in capite pueri tersit.

XXVIII. Longum erat, singula excipere : itaque intravimus balneum, et sudore calefacti, momento temporis ad frigidam eximus. Jam

Trimalchio unguento perfusus tergebatur, non linteis, sed palliis ex mollissima lana factis. Tres interim jatraliptæ in conspectu ejus falernum potabant : et cum plurimum rixantes effunderent, Trimalchio, hoc suum propinasse, dicebat. Hinc, involutus coccina gausapa, lecticæ impositus est, præcedentibus phaleratis cursoribus quatuor, et chiramaxio, in quo deliciæ ejus vehebantur, puer vetulus, lippus, domino Trimalchione deformior. Cum ergo auferretur, ad caput ejus cum minimis symphoniacus tibiis accessit, et, tamquam in aurem aliquid secreto diceret, toto itinere cantavit. Sequimur nos jam admiratione saturi, et cum Agamemnone ad januam pervenimus, in cujus poste libellus

erat, cum hac inscriptione fixus: QUISQUIS. SERVUS. SINE. DOMINICO. IUSSU. FORAS. EXIERIT. ACCIPIET. PLAGAS. CENTUM. In aditu autem ipso stabat ostiarius prasinatus, cerasino succinctus cingulo, atque in lance argentea pisum purgabat. Super limen autem cavea pendebat aurea, in qua pica varia intrantes salutabat.

XXIX. Ceterum ego, dum omnia stupeo, pene resupinatus crura mea fregi. Ad sinistram enim intrantibus, non longe ab ostiarii cella, canis ingens, catena vinctus, in pariete erat pictus, superque quadrata littera scriptum: CAVE. CAVE. CANEM. Et collegæ quidem mei riserunt. Ego autem, collecto spiritu, non destiti totum parietem persequi. Erat autem venalitium titulis pic-

tum, et ipse Trimalchio capillatus caduceum tenebat, Minervaque ducente, Romam intrabat. Hinc, quemadmodum ratiocinari didicisset, dein dispensator factus esset, omnia diligenter curiosus pictor cum inscriptione reddiderat. In deficiente vero jam porticu, levatum mento in tribunal excelsum Mercurius rapiebat. Præsto erat Fortuna, cornu abundanti copiosa, et tres Parcæ, aurea pensa torquentes. Notavi etiam in porticu gregem cursorum cum magistro se exercentem. Præterea grande armarium in angulo vidi, in cujus ædicula erant Lares argentei positi, Venerisque signum marmoreum, et pyxis aurea non pusilla, in qua barbam ipsius conditam esse dicebant. Interrogare

ego atriensem cœpi: quas in medio picturas haberent? Iliada et Odysseam, inquit, ac Lænatis gladiatorium munus.

XXX. Non licebat multas jam considerare. Nos jam ad triclinium perveneramus, in cujus parte prima procurator rationes accipiebat: et, quod præcipue miratus sum, in postibus triclinii fasces erant cum securibus fixi, quorum imam partem quasi embolum navis æneum finiebat, in quo erat scriptum:

G. POMPEIO. TRIMALCHIONI. VI. VIRO. AUGUSTALI. CINNAMUS. DISPENSATOR.

Sub eodem titulo etiam lucerna bilychnis de camara pendebat, et duæ tabulæ in utroque poste defixæ; quarum altera, si bene me-

mini, hoc habebat inscriptum:

III. ET. PRIDIE. KAL. JAN.
G. NOSTER. FORAS. COENAT.

Altera lunæ cursum, stellarumque septem imagines pictas; et, qui dies boni, quique incommodi essent, distinguente bulla, notabantur. His repleti voluptatibus, cum conaremur in triclinium intrare, exclamavit unus ex pueris, qui super hoc officium erat positus: DEXTRO PEDE. Sine dubio paulisper trepidavimus, ne contra præceptum aliquis nostrum transiret. Ceterum, ut pariter movimus dextros gressus, servus nobis despoliatus procubuit ante pedes, et rogare cœpit, ut se pœnæ eriperemus: nec magnum esse peccatum suum, propter quod pericli-

taretur. Subducta enim sibi vestimenta dispensatoris in balneo, quæ vix ſuissent decem sestertiorum. Retulimus ergo dextros pedes, dispensatoremque in precario aureos numerantem deprecati sumus, ut servo remitteret pœnam. Superbus ille sustulit vultum, et, Non tam jactura me movet, inquit, quam negligentia nequissimi servi. Vestimenta mea accubitoria perdidit, quæ mihi natali meo cliens quidam donaverat, tyria sine dubio, sed jam semel lota. Quid ergo est? dono vobis eum.

XXXI. Obligati tam grandi beneficio, cum intrassemus triclinium, occurrit nobis ille idem servus, pro quo rogaveramus, et spississima baſia stupentibus impegit, gratias

agens humanitati nostræ. Ad summam, Statim scietis, ait, cui dederitis beneficium. Vinum dominicum ministratoris gratia est. Tandem ergo discubuimus, pueris alexandrinis aquam in manus nivatam infundentibus, aliisque insequentibus ad pedes, ac paronychia cum ingenti subtilitate tollentibus. Ac ne in hoc quidem tam molesto tacebant officio; sed obiter cantabant. Ego experiri volui, an tota familia cantaret. Itaque potionem poposci: paratissimus puer non minus me acido cantico excepit: et quisquis aliquid rogatus erat, ut daret. Pantomimi chorum, non patrisfamiliæ triclinium, crederes. Allata est tum gustatio valde lauta: nam omnes jam discubuerant, præter unum Trimal-

chionem, cui locus, novo more, primus servabatur. Ceterum in promulsidari asellus erat corinthius cum bisaccio positus, qui habebat olivas, in altera parte albas, in altera nigras. Tegebant asellum duæ lances, in quarum marginibus nomen Trimalchionis inscriptum erat, et argenti pondus. Ponticuli etiam ferruminati sustinebant glires melle et papavere sparsos. Fuerunt et tomacula ferventia supra craticulam argenteam posita, et infra craticulam syriaca pruna cum granis punici mali.

XXXII. In his eramus lautitiis, cum ipse Trimalchio ad symphoniam allatus est, positusque inter cervicalia minutissima, expressit imprudentibus risum. Pallio enim

coccineo adrasum excluserat caput, circaque oneratas veste cervices laticlaviam immiserat mappam, fimbriis hinc atque illinc pendentibus. Habebat etiam in minimo digito sinistræ manus annulum grandem subauratum; extremo vero articulo digiti sequentis minorem, ut mihi videbatur, totum aureum, sed plane ferreis veluti stellis ferruminatum. Et, ne has tantum ostenderet divitias, dextrum nudavit lacertum, armilla aurea cultum, et eboreo circulo lamina splendente connexum.

XXXIII. Ut deinde spina argentea dentes perfodit; Amici, inquit, nondum mihi suave erat in triclinium venire, sed ne absentivus moræ vobis essem, omnem voluptatem

mihi negavi. Permittitis tamen finiri lusum ? Sequebatur puer cum tabula terebinthina, et crystallinis tesseris : notavique rem omnium delicatissimam. Pro calculis enim albis ac nigris, aureos argenteosque habebat denarios. Interim dum ille omnium textorum dicta inter lusum consumit, gustantibus adhuc nobis, repositorium allatum est cum corbe, in quo gallina erat lignea patentibus in orbem alis, quales esse solent, quæ incubant ova. Accessere continuo duo servi, et, symphonia strepente, scrutari paleam cœperunt; erutaque subinde pavonina ova divisere convivis. Convertit ad hanc scenam Trimalchio vultum; et, Amici, ait, pavonis ova gallinæ jussi supponi. Et, me hercules, timeo,

ne jam concepti sint; tentemus tamen, si adhuc sorbilia sunt. Accipimus nos cochlearia non minus selibras pendentia, ovaque ex farina pingui figurata pertundimus. Ego quidem pene projeci partem meam; nam videbatur mihi jam in pullum coisse. Deinde ut audivi veterem convivam: Hic nescio quid boni debet esse! persecutus putamen manu, pinguissimam ficedulam inveni, piperato vitello circumdatam.

XXXIV. Jam Trimalchio eadem omnia, lusu intermisso, poposcerat; feceratque potestatem, clara voce, si quis nostrum iterum vellet mulsum sumere: cum subito signum symphonia datur, et gustatoria pariter a choro cantante rapiuntur. Ceterum, inter tumultum cum forte

parapsis excidisset, et puer jacentem sustulisset, animadvertit Trimalchio, colaphisque objurgari puerum, ac projicere rursus parapsidem jussit. Insecutus est lecticarius, argentumque inter reliqua purgamenta scopis cœpit verrere. Subinde intraverunt duo Æthiopes capillati, cum pusillis utribus, quales solent esse, qui arenam in amphitheatro spargunt, vinumque dedere in manus; aquam enim nemo porrexit. Laudatus propter elegantias dominus, Æquum, inquit, Mars amat: itaque jussit suam cuique mensam assignari. Obiter, ait, pædidissimi servi minorem nobis æstum sua frequentia facient. Statim allatæ sunt amphoræ vitreæ diligenter gypsatæ, quarum in

cervicibus pittacia erant adfixa cum hoc titulo:

FALERNUM. OPIMIANUM. ANNORUM. CENTUM.

Dum titulos perlegimus, complosit Trimalchio manus; et, Heu, heu, inquit, ergo diutius vivit vinum, quam homuncio! Quare tangomenas faciamus; vita vinum est. Verum Opimianum præsto: heri non tam bonum posui, et multo honestiores cœnabant. Potantibus ergo, et accuratissime nobis lautitias mirantibus, larvam argenteam attulit servus, sic aptam, ut articuli ejus vertebræque laxatæ in omnem partem flecterentur. Hanc cum super mensam semel iterumque abjecisset, et catenatio mobilis aliquot

figuras exprimeret, Trimalchio adjecit:

Heu, heu nos miseros, quam totus homuncio nil est!
Sic erimus cuncti, postquam nos auferet Orcus.
Ergo vivamus, dum licet esse bene.

XXXV. Laudationem ferculum est insecutum, plane non pro exspectatione magnum. Novitas tamen omnium convertit oculos. Repositorium enim rotundum duodecim habebat signa in orbe disposita; super quæ proprium convenientemque materiæ structor imposuerat cibum. Super arietem, cicer arietinum: super taurum, bubulæ frustum: super geminos, testiculos ac rienes: super cancrum, coronam: super leonem, ficum africanam: super virginem, stericulam: super libram, stateram, in cujus altera parte scri-

blita erat, in altera placenta: super scorpionem, pisciculum marinum: super sagittarium, otopetam: super capricornum, in quo cornua erant, locustam marinam: super aquarium, anserem: super pisces, duos mullos. In medio autem cespes cum herbis excisus favum sustinebat. Circumferebat ægyptius puer clibano argenteo panem, atque ipse etiam teterrima voce de laserpitiario vino canticum extorquet. Nos ut tristiores ad tam viles accessimus cibos: Suadeo, inquit Trimalchio, cœnemus; hoc est jus cœnæ.

XXXVI. Hæc ut dixit, ad symphoniam quatuor tripudiantes procurrerunt, superioremque partem repositorii abstulerunt. Quo facto, videmus infra, scilicet in altero fer-

culo, altilia, et sumina, leporemque in medio pinnis subornatum, ut Pegasus videretur. Notavimus etiam circa angulos repositorii Marsyas quatuor, ex quorum utriculis garum piperatum currebat super pisces, qui in Euripo natabant. Damus omnes plausum a familia inceptum, et res electissimas ridentes aggredimur. Non minus et Trimalchio ejusmodi methodo lætus, Carpe, inquit. Processit statim scissor, et ad symphoniam ita gesticulatus laceravit obsonium, ut putares essedarium hydraule cantante pugnare. Ingerebat nihilominus Trimalchio lentissima voce : Carpe ! Carpe ! Ego suspicatus, ad aliquam urbanitatem toties iteratam vocem pertinere, non erubui eum, qui supra

me accumbebat, hoc ipsum interrogare. At ille, qui sæpius ejusmodi ludos spectaverat, Vides, inquit, illum, qui obsonium carpit? Carpus vocatur. Itaque quotiescumque dicit: Carpe! eodem verbo et vocat, et imperat.

XXXVII. Non potui amplius quidquam gustare; sed conversus ad eum, ut quam plurima exciperem, longe arcessere fabulas cœpi, sciscitarique, quæ esset illa mulier, quæ huc atque illuc discurreret. Uxor, inquit, Trimalchionis, Fortunata appellatur, quæ nummos modio metitur: et modo, modo quid fuit? Ignoscet mihi Genius tuus, noluisses de manu illius panem accipere. Nunc, nec quid, nec quare, in cœlum abiit, et Trimalchionis ta-

panta est. Ad summam, mero meridie si dixerit illi, tenebras esse, credet. Ipse nescit, quid habeat, adeo zaplutus est; sed hæc eupatria providet omnia, et, ubi non putes, est. Sicca, sobria, bonorum consiliorum : est tamen malæ linguæ, pica pulvinaris : quem amat, amat; quem non amat, non amat. Ipse Trimalchio fundos habet, quam milvi volant. Tantum auri videt et nummorum nummos : argentum in ostiarii illius cella plus jacet, quam quisquam in fortunis habet. Tantum auri vides. Familia vero babæ ! babæ ! non, me hercules ! puto decumam partem esse, quæ dominum suum novit. Ad summam, quemvis ex istis babæculis in rutæ folium conjiciet.

XXXVIII. Nec est, quod putes, illum quidquam emere; omnia domi nascuntur : lana, ceræ, piper; lacte gallinaceum, si quæsieris, invenies. Ad summam, parum illi bona lana nascebatur, arietes a Tarento emit, et eos curavit in gregem. Mel atticum ut domi nasceretur, apes ab Athenis jussit afferri, obiter ut, vernaculæ quæ sunt, meliusculæ a græculis fiant. Ecce intra hos dies scripsit, ut illi ex India semen boletorum mitteretur; nam mulam quidem nullam habet, quæ non ex onagro nata sit. Vides tot culcitas? Nulla non aut conchyliatum, aut coccineum tomentum habet. Tanta est animi beatitudo! Reliquos autem collibertos ejus, cave, contemnas; valde succosi sunt.

Vides illum, qui in imo imus recumbit? Hodie sua octingenta possidet; de nihilo crevit: solebat collo modo suo ligna portare. Sed, quomodo dicunt, (ego nihil scio, sed audivi), cum modo incuboni pileum rapuisset, thesaurum invenit. Ego nemini invideo, si qua deus dedit; est tamen sub alapa, et non vult sibi male. Itaque proxime cum hoc titulo proscripsit:

C. POMPEIUS. DIOGENES. EX. KALENDIS. JULIIS. COENACULUM. LOCAT. IPSE. ENIM. DOMUM. EMIT.

Quid ille, qui libertini loco jacet? quam bene se habuit? Non impropero illi. Sestertium suum vidit decies; sed male vacillavit. Non puto illum capillos liberos habere; nec,

me hercules ! sua culpa, ipso enim homo melior non est; sed liberti scelerati, qui omnia ad se fecerunt. Scito autem, cum sociorum olla male fervet, et ubi semel res inclinata est, amici de medio. Et quam honestam negotiationem exercuit, quod illum sic vides ? Ecce, libitinarius fuit. Solebat sic cœnare, quomodo rex : apros gausapatos, opera pistoria, aves, cocos, pistores : plus vini sub mensam effundebatur, quam aliquis in cella habet. Phantasia, non homo. Inclinatis quoque rebus suis, cum timeret, ne creditores illum conturbare existimarent, hoc titulo auctionem proscripsit :

JULIUS. PROCULUS. AUCTIONEM. FACIET. RERUM. SUPERVACUARUM.

XXXIX. Interpellavit tam dulces fabulas Trimalchio; nam jam sublatum erat ferculum, hilaresque convivæ vino sermonibusque publicatis operam cœperant dare. Is ergo reclinatus in cubitum, Hoc vinum, inquit, vos oportet suave faciatis: pisces natare oportet. Rogo, me putatis illa cœna esse contentum, quam in theca repositorii videratis? sic notus Ulyxes? Quid ergo est? oportet etiam inter cœnandum philologiam nosse. Patrono meo ossa bene quiescant! qui me hominem inter homines voluit esse. Nam mihi nihil novi potest afferri: sicut ille fericulus tamen habuit praxim. Cœlus hic, in quo duodecim dii habitant, in totidem se figuras convertit, et modo fit aries. Itaque quis-

quis nascitur illo signo, multa pecora habet, multum lanæ : caput præterea durum, frontem expudoratam , cornum acutum. Plurimi hoc signo scholastici nascuntur, et arietilli. Laudamus urbanitatem mathematici; itaque adjecit: Deinde totus cœlus taurulus fit. Itaque tunc calcitrosi nascuntur, et bubulci, et qui se ipsi pascunt. In geminis autem nascuntur bigæ, et boves, et colei, et qui utrosque parietes linunt. In cancro ego natus sum; ideo multis pedibus sto, et in mari et in terra multa possideo. Nam cancer et hoc et illoc quadrat; et ideo jam dudum nihil super illum posui, ne genesim meam premerem. In leone cataphagæ nascuntur, et imperiosi. In virgine mulieres, et

fugitivi, et compediti. In libra laniones, et unguentarii, et quicumque aliquid expediunt. In scorpione venenarii, et percussores. In sagittario strabones, qui olera spectant, lardum tollunt. In capricorno ærumnosi, quibus præ mole sua cornua nascuntur. In aquario caupones, et cucurbitæ. In piscibus obsonatores, et rhetores. Sic orbis vertitur, tamquam mola; et semper aliquid mali facit, ut homines aut nascantur, aut pereant. Quod autem in medio cespitem videtis, et super cespitem favum; nihil sine ratione facto. Terra mater est in medio, quasi ovum corrotundata; et omnia bona in se habet, tamquam favus.

XL. Sophos! universi clamamus, et sublatis manibus ad camaram,

juramus, Hipparchum Aratumque comparandos illi homines non fuisse; donec advenerunt ministri, ac toralia proposuerunt toris, in quibus retia erant picta, subsessoresque cum venabulis, et totus venationis apparatus. Necdum sciebamus, quo mitteremus suspiciones nostras, cum extra triclinium clamor sublatus est ingens: et ecce canes laconici etiam circa mensam discurrere cœperunt. Secutum est hos repositorium, in quo positus erat primæ magnitudinis aper, et quidem pileatus, e cujus dentibus sportellæ dependebant duæ, palmulis textæ, altera caryotis, altera thebaicis repleta. Circa autem minores porcelli, ex coptoplacentis facti, quasi uberibus imminerent, scropham esse positam

significabant : et hi quidem apophoreta fuerunt. Ceterum ad scindendum aprum non ille Carpus accessit, qui altilia laceraverat; sed barbatus, ingens, fasciis cruralibus alligatus, et alicula subornatus polymita, strictoque venatorio cultro latus apri vehementer percussit, ex cujus plaga turdi evolaverunt. Parati aucupes cum arundinibus fuerunt, et eos, circa triclinium volitantes, momento exceperunt. Inde, cum suum cuique jussisset referri Trimalchio, adjecit : Etiam videte, quam porcus ille sylvaticus totam comederit glandem. Statim pueri ad sportellas accesserunt, quæ pendebant e dentibus, thebaicasque et caryotas ad numerum divisere cœnantibus.

XLI. Interim ego, qui privatum habebam secessum, in multas cogitationes diductus sum, quare aper pileatus intrasset. Postquam itaque omnes bucolesias consumpsi, duravi interrogare illum interpretem meum, quid me torqueret. At ille: Plane etiam hoc servus tuus indicare potest: non enim ænigma est, sed res aperta. Hic aper, cum heri summam cœnam vindicasset, a convivis dimissus: itaque hodie tamquam libertus in convivium revertitur. Damnavi ego stuporem meum, et nihil amplius interrogavi, ne viderer numquam inter honestos cœnasse. Dum hæc loquimur, puer speciosus, vitibus hederisque redimitus, modo Bromium, interdum Lyæum, Eviumque confessus, cala-

thisco uvas circumtulit, et poemata dominisui acutissima voce traduxit. Ad quem sonum conversus Trimalchio, Dionyse, inquit, LIBER ESTO! Puer detraxit pileum apro, capitique suo imposuit. Tum Trimalchio rursus adjecit: Non negabitis, me, inquit, habere Liberum patrem. Laudavimus dictum Trimalchionis, et circumeuntem puerum sane perbasiamus. Ab hoc ferculo Trimalchio ad lasanum surrexit. Nos libertatem sine tyranno nacti, cœpimus invitare convivarum sermones. Clamat itaque primus, cum patera acina poposcisset: Dies, inquit, nihil est; dum versas te, nox fit: itaque nihil est melius, quam de cubiculo recta in triclinium ire. Et mundum frigus habuimus, vix me balneus

calfecit; tamen calda potio vestiarius est. Staminarias duxi et plane matus sum; vinus mihi in cerebrum abiit.

XLII. Excepit Seleucus fabulæ partem : Et ego, inquit, non cotidie lavor; Baliscus enim fullo est. Aqua dentes habet, et cor nostrum cotidie liquescit; sed, cum mulsi pultarium obduxi, frigori læcasin dico. Nec sane lavare potui, fui enim hodie in funus. Homo bellus, tam bonus, Chrysanthus animam ebulliit : modo, modo me appellavit: videor mihi cum illo loqui. Hei est, Hei! Utres inflati ambulamus; minoris, quam muscæ sumus, quæ tamen aliquam virtutem habent : nos non pluris sumus, quam bullæ. Et quid? si non abstinax fuisset? quin-

que dies aquam in os suum non conjecit, non micam panis; tamen abiit. At plures medici illum perdiderunt, immo magis malus fatus; medicus enim nihil aliud est, quam animi consolatio. Tamen bene elatus est, vitali lecto, stragulis bonis; planctus est optime; manumisit aliquot, etiamsi maligne illum ploravit uxor. Quid? si non illam optime accepisset? Sed mulier, quæ mulier, milvinum genus. Nemini nihil boni facere oportet; æque est enim, ac si in puteum conjicias: sed antiquus amor carcer est.

XLIII. Molestus fuit Phileros, qui proclamavit: Vivorum meminerimus: ille habet, quod sibi debebatur: honeste vixit, honeste obiit. Quid habet quod queratur?

Ab asse crevit, et paratus fuit quadrantem de stercore mordicus tollere. Itaque crevit, quidquid crevit, tamquam favus. Puto, me hercules! illum reliquisse solida centum; et omnia in nummis habuit. De re tamen ego verum dicam, qui linguam caninam comedi. Duræ buccæ fuit, linguosus, discordia, non homo. Frater ejus fortis fuit, amicus amico, manu uncta, plena mensa: et inter initia malam parram pilavit; sed recorrexit costas illius prima vindemia; vendidit enim vinum, quantum ipse voluit: et, quod illius mentum sustulit, hereditatem accepit, ex qua plus involavit, quam illi relictum est. Et ille stips, dum fratri suo irascitur, nescio cui terræ filio patrimonium elegavit. Longe fugit,

quisquis suos fugit. Habuit autem oricularios servos, qui illum pessum dederunt. Numquam autem recte faciet, qui cito credit; utique homo negotians: tamen verum, quod frunitus est, quamdiu vixit; cui datum est, non cui destinatum. Plane fortunæ filius, in manu illius plumbum aurum fiebat. Facile est autem, ubi omnia quadrata currunt. Et quot putas illum annos secum tulisse? septuaginta et supra; sed corneolus fuit, ætatem bene ferebat, niger, tamquam corvus. Noveram hominem olim molliorem, et adhuc salax erat; non, me hercules! illum puto in domo canem reliquisse. Immo etiam puellarius erat; omnis Minervæ homo: nec improbo: hoc solum enim secum tulit.

XLIV. Hæc Phileros dixit. Illa Ganymedes : Narratis, quod nec ad cœlum, nec ad terram pertinet; cum interim nemo curat, quid annonam mordet. Non, me hercules ! hodie buccam panis invenire potui. Et quomodo? siccitas perseverat : jam annum esurio fui. Ædiles (male eveniat !) qui cum pistoribus colludunt : serva me, servabo te. Itaque populus minutus laborat; nam isti majores maxillæ semper Saturnalia agunt. O si haberemus illos leones, quos ego hic inveni, cum primum ex Asia veni ! Illud erat vivere. Similia Siciliæ interioris; et larvas sic istos percolopabant, ut illis Jupiter iratus esset. Sed memini Safinium; tunc habitabat ad arcum veterem, me puero, piper, non homo. Is, qua-

cumque ibat, terram adurebat; sed rectus, sed certus, amicus amico, cum quo audacter posses in tenebris micare. In curia autem quomodo? singulos velut pilas tractabat: nec schemas loquebatur, sed directim. Cum ageret porro in foro, sic illius vox crescebat, tamquam tuba: nec sudavit umquam, nec exspuit. Puto enim, nescio quid Asia dis habuisse. Et quam benignus? resalutare, nomina omnium reddere, tamquam unus de nobis. Itaque illo tempore annona pro luto erat. Asse panem quem emisses, non potuisses cum altero devorare; nunc oculum bubulum vidi majorem. Hei, hei, cotidie pejus: hæc colonia retroversus crescit, tamquam coda vituli! Sed quare non? habemus ædilem trium

caunearum : qui sibi mavult assem, quam vitam nostram. Itaque domi gaudet: plus in die nummorum accipit, quam alter patrimonium habet. Jam scio unde acceperit denarios mille aureos; sed, si nos coleos haberemus, non tantum sibi placeret. Nunc populus est domi leones, foras vulpes. Quod ad me attinet, jam pannos meos comedi, et, si perseverat hæc annona, casulas meas vendam. Quid enim futurum est, si nec dii nec homines hujus coloniæ miserentur? Ita meos fruniscar, ut ego puto omnia illa ædilibus fieri. Nemo enim cœlum cœlum putat, nemo jejunium servat, nemo Jovem pili facit; sed omnes opertis oculis bona sua computant. Antea stolatæ ibant, nudis pedibus, in clivum,

passis capillis, mentibus puris, et Jovem aquam exorabant; itaque statim urceatim plovebat, aut tunc, aut numquam: et omnes ridebant, udi, tamquam mures. Itaque dii pedes lanatos habent: quia nos religiosi non sumus, agri jacent.

XLV. Oro te, inquit Echion centonarius, melius loquere. Modo sic, modo sic, inquit rusticus; varium porcum perdiderat. Quod hodie non est, cras erit: sic vita truditur. Non, me hercules, patria melior dici potest, si homines haberet; sed laborat hoc tempore; nec hæc sua: non debemus delicati esse: ubique medius cœlus est. Tu, si aliubi fueris, dices, hic porcos coctos ambulare. Et ecce habituri sumus munus excellente in triduo, die festa, familia

non lanistitia, sed plurimi liberti. Et Titus noster magnum animum habet, et est calidi cerebri, aut hoc, aut illud erit : notus utique : nam illi domesticus sum. Non est mixcix : ferrum optimum daturus est, sine fuga; carnarium in medio, ut amphitheatrum videat : et habet unde. Relictum est illi sestertium tricenties; decessit illius pater. Male ut quadringenta impendat; non sentiet patrimonium illius, et sempiterno nominabitur. Jam mannos aliquot habet, et mulierem essedariam, et dispensatorem Glyconis, qui deprehensus est, cum dominam suam delectaretur. Videbis populi rixam inter zelotypos et amasiunculos. Glyco autem, sestertiarius homo, dispensatorem ad bestias dedit. Hoc est, se

ipsum traducere. Quid servus peccavit, qui coactus est facere? Magis illa matella digna fuit, quam taurus jactaret. Sed qui asinum non potest, stratum cædit. Quid autem Glycon putabat, Hermogenis filicem umquam bonum exitum facturam? Ille milvo volanti poterat ungues resecare. Colubra restem non parit. Glyco, Glyco dedit suos: itaque, quamdiu vixerit, habebit stigmam, nec illam nisi orcus delebit: sed sibi quisque peccat. Sed subolfacio, quod nobis epulum daturus est Mammea; binos denarios mihi et meis. Quod si hoc fecerit, eripiat Norbano totum favorem: scias, oportet, plenis velis hunc vinciturum. Et re vera, quid ille nobis boni fecit? Dedit gladiatores sestertiarios, jam

decrepitos; quos si sufflasses, cecidissent : jam meliores bestiarios vidi. Occidit et de lucerna equites: putares eos gallos gallinaceos. Alter buttubata, alter loripes : tertiarius mortuus pro mortuo, qui habuit nervia præcisa. Unus alicujus staturæ fuit Thræx, qui et ipse ad dictata pugnavit; ad summam, omnes postea secti sunt, adeo de magna turba ac hebete accesserant, plane fugæ meræ. Munus tamen, inquit, tibi dedi. Et ego tibi plodo. Computa : et tibi plus do, quam accepi. Manus manum lavat.

XLVI. Videris mihi, Agamemnon, dicere : Quid iste argutat molestus? Quia tu, qui potes loquere, non loquis. Non es nostræ fasciæ, et ideo pauperorum verba derides.

Scimus, te præ litteras fatuum esse. Quid ergo est? Aliqua die te persuadeam, ut ad villam venias, et videas casulas nostras; inveniemus, quod manducemus: pullum, ova. Belle erit; etiamsi omnia hoc anno tempestas dispare pallavit. Inveniemus ergo unde saturi fiamus. Etiam tibi discipulus crescit Cicaro meus, jam quatuor partes dicit; si vixerit, habebis ad latus servulum. Nam, quidquid illi vacat, caput de tabula non tollit: ingeniosus est, et bono filo, etiamsi in naves morbosus est. Ego illi jam tres cardueles occidi, et dixi, quod mustela comedit; invenit tamen alias vernulas. Et libentissime pingit. Ceterum jam Græculis calcem impingit. Et Latinas cœpit non male appetere, etiamsi magister ejus

sibi placens sit. Nec uno loco consistit, sed venit, dem litteras; sed non vult laborare. Est et alter non quidem doctus, sed curiosus, qui plus docet, quam scit. Itaque feriatis diebus solet domum venire, et, quidquid dederis, contentus est. Emi ergo nunc puero aliquot libra rubricata, quia volo, illum, ad domus usionem, aliquid de jure gustare (habet hæc res panem); nam litteris satis inquinatus est. Quod si resilierit, destinavi illum artificii docere aut tonstrinum, aut præconem, aut certe causidicum, quod illi auferre non possit nisi orcus. Ideo illi cotidie clamo: Primigeni, crede mihi, quidquid discis, tibi discis. Vides Phileronem causidicum, si non didicisset, hodie famem

a labris non abigeret. Modo, modo collo suo circumferebat onera venalia: nunc etiam adversus Norbanum se extendit. Litteræ thesaurum est, et artificium numquam moritur.

XLVII. Ejusmodi fabulæ vibrabant, cum Trimalchio intravit, et detersa fronte unguento, manus lavit, spatioque minimo interposito; Ignoscite mihi, inquit, amici, multis jam diebus venter mihi non respondit: nec medici se inveniunt; profuit mihi tamen malicorium et tæda ex aceto. Spero tamen, jam ventrem pudorem sibi imponere; alioquin circa stomachum mihi sonat, putes taurum. Itaque, si quis vestrum voluerit sua re causa facere, non est, quod illum pudeatur. Nemo nostrum solide natus est. Ego

nullum puto tam magnum tormentum esse, quam continere. Hoc solum vetare ne Jovis potest. Rides, Fortunata? quæ soles me nocte desomnem facere. Nec tamen in triclinio ullum vetui facere, quod se juvet : et medici vetant continere; vel, si quid plus venit, omnia foras parata sunt ; aqua, lasanum; et cetera minutalia. Credite mihi, anathymiasis si in cerebrum it, in toto corpore fluctum facit. Multos scio sic periisse, dum nolunt sibi verum dicere. Gratias agimus liberalitati indulgentiæque ejus, et subinde castigamus crebris potiunculis risum. Nec adhuc sciebamus, nos in medio lautitiarum, quod aiunt, clivo laborare. Nam, commundatis ad symphoniam mensis, tres albi sues

in triclinium adducti sunt, capistris et tintinnabulis culti, quorum unum bimum nomenculator esse dicebat, alterum trimum, tertium vero jam senem. Ego putabam, petauristarios intrasse, et porcos, sicut in circulis mos est, portenta aliqua facturos. Sed Trimalchio, exspectatione discussa: Quem, inquit, ex eis vultis in cœnam statim fieri? Gallum enim gallinaceum penthiacum et ejusmodi nænias rustici faciunt: mei coci etiam vitulos, æno coctos, solent facere. Continuoque cocum vocari jussit, et, non exspectata electione nostra, maximum natu jussit occidi; et clara voce: Ex quota decuria es? Cum ille, Ex quadragesima, respondisset: Emptitius, an, inquit, domi natus es? Neutrum, inquit

cocus, sed testamento Pansæ tibi relictus sum. Vide ergo, ait, ut diligenter ponas; si non, te jubebo in decuriam viatorum conjici. Et quidem cocus, potentiæ admonitus, in culinam obsonium duxit.

XLVIII. Trimalchio autem miti ad nos vultu respexit, et, Vinum, inquit, si non placet, mutabo; vos illud, oportet, bonum faciatis. Deorum beneficio non emo, sed nunc, quidquid ad salivam facit, in suburbano nascitur eo, quod ego adhuc non novi. Dicitur confine esse Tarracinensibus et Tarentinis. Nunc conjungere agellis Siciliam volo, ut, cum Africam libuerit ire, per meos fines navigem. Sed narra tu mihi, Agamemnon, quam controversiam hodie declamasti? Ego autem si cau-

sas non ago in divisione, tamen litteras didici; et, ne me putes studia fastiditum, tres bibliothecas habeo, unam græcam, alteram latinam. Dic ergo, si me amas, peristasin declamationis tuæ. Cum dixisset Agamemnon: Pauper et dives inimici erant; ait Trimalchio: Quid est pauper? Urbane, inquit Agamemnon; et nescio quam controversiam exposuit. Statim Trimalchio: Hoc, inquit, si factum est, controversia non est; si factum non est, nihil est. Hæc aliaque cum effusissimis prosequeremur laudationibus; Rogo, inquit, Agamemnon mihi carissime, numquid duodecim ærumnas Herculis tenes, aut de Ulyxe fabulam, quemadmodum illi Cyclops pollicem penicillo extorsit? Solebam hæc ego

puer apud Homerum legere. Nam Sibyllam quidem Cumis ego ipse oculis meis vidi in ampulla pendere; et cum illi pueri dicerent, Σιϐύλλα, τί θέλεις; respondebat illa: ἀποθανεῖν θέλω.

XLIX. Nondum efflaverat omnia, cum repositorium cum sue ingenti mensam occupavit. Mirari nos celeritatem cœpimus, et jurare, ne gallum quidem gallinaceum tam cito percoqui potuisse; tanto quidem magis, quod longe major nobis porcus videbatur esse, quam paulo ante aper fuerat. Deinde magis magisque Trimalchio intuens eum: Quid? quid? inquit, porcus hic non est exenteratus? Non, me hercules! est. Voca, voca cocum in medio. Cum constitisset ad mensam cocus

tristis, et diceret, se oblitum esse exenterare : Quid oblitus? Trimalchio exclamat : Putes, illum piper et cuminum non conjecisse. Despolia. Non fit mora : despoliatur cocus, atque inter duos tortores mæstus consistit. Deprecari tamen omnes cœperunt, et dicere : Solet fieri, rogamus, mittas ; postea si fecerit, nemo nostrum pro illo rogabit. Ego, crudelissimæ severitatis, non potui me tenere, sed inclinatus ad aurem Agamemnonis, Plane, inquam, hic debet servus esse nequissimus ; aliquis oblivisceretur porcum exenterare ? non, me hercules, illi ignoscerem, si piscem præterisset. At non Trimalchio, qui relaxato in hilaritatem vultu : Ergo, inquit, quia tam malæ memoriæ es, palam

nobis illum exentera. Recepta cocus tunica, cultrum arripuit, porcique ventrem hinc atque illinc timida manu secuit. Nec mora, ex plagis, ponderis inclinatione crescentibus, tomacula cum botulis effusa sunt.

L. Plausum post hoc automatum familia dedit, et Gaio, Feliciter, conclamavit: nec non cocus potione oneratus est, etiam argentea corona, poculumque in lance accepit corinthia. Quam cum Agamemnon propius consideraret, ait Trimalchio: Solus sum, qui vera corinthia habeam. Exspectabam, ut pro reliqua insolentia diceret, sibi vasa Corintho afferri. Sed ille melius, Et forsitan, inquit, quæris, quare solus corinthia vera possideam? Quia scilicet ærarius, a quo emo, Corinthus

vocatur; quid est autem corinthium, nisi quis Corinthum habeat? Et, ne me putetis nesapium esse: valde bene scio, unde primum corinthia nata sint. Cum Ilium captum est, Annibal, homo vafer et magnus scelero, omnes statuas æneas et aureas et argenteas in unum rogum congessit, et eas incendit; facta sunt in unum æra miscellanea. Ita ex hac massa fabri sustulerunt, et fecerunt catilla, paropsides, et statuncula. Sic corinthia nata sunt, ex omnibus unum, nec hoc, nec illud. Ignoscetis mihi, quid dixero: ego malo mihi vitrea; certi nolunt. Quod si non frangerentur, mallem mihi, quam aurum; nunc autem vilia sunt.

LI. Fuit tamen faber, qui fecit fialam vitream, quæ non frangeba-

tur. Admissus ergo Cæsarem est cum suo munere; deinde fecit reporrigere Cæsarem, et illam in pavimentum projecit. Cæsar non pote validius, quam expaverit; at ille sustulit fialam de terra : collisa erat, tamquam vasum æneum. Deinde martiolum de sinu protulit, et fialam otio belle correxit. Hoc facto putabat se cœlum Jovis tenere. Utique, postquam illi dixit : Numquid alius scit hanc conditaram vitreorum? Vide modo. Postquam negavit, jussit illum Cæsar decollari; quia enim, si scitum esset, aurum pro luto haberemus.

LII. In argento plane studiosus sum. Habeo scyphos urnales plus minus, quemadmodum Cassandra occidit filios suos; et pueri mortui

jacent sic, uti vere putes. Habeo capidem, quam reliquit patrono Romulus, ubi Dædalus Nioben in equum trojanum includit. Nam Hermerotis pugnas et Petractis in poculis habeo : omnia ponderosa; meum enim intelligere nulla pecunia vendo. Hæc dum refert, puer calicem projecit; ad quem respiciens Trimalchio, Cito, inquit, te ipsum cæde, quia nugax es. Statim puer, demisso labro, orare. At ille, Quid me, inquit, rogas ? tamquam ego tibi molestus sim : suadeo, a te impetres, ne sis nugax. Tandem ergo, exoratus a nobis, missionem dedit puero. Ille dimissus circa mensam percucurrit, et, Aquam foras ! vinum intro ! clamavit. Excipimus urbanitatem jocantis, et ante omnes

Agamemnon, qui sciebat, quibus meritis revocaretur ad cœnam. Ceterum laudatus Trimalchio hilarius bibit. Etiam ebrio proximus: Nemo, inquit, vestrum rogat Fortunatam meam, ut saltet? Credite mihi, cordacem nemo melius ducit. Atque ipse, erectis supra frontem manibus, Syrum histrionem exhibebat, concinente tota familia: Ma dia, perite, ma dia. Et prodisset in medium, nisi Fortunata ad aurem accessisset: et, credo, dixerit, non decere gravitatem ejus tam humiles ineptias. Nihil autem tam inæquale erat: nam modo Fortunatam suam reverebatur, modo ad naturam.

LIII. Et plane interpellavit saltationis libidinem actuarius, qui tamquam urbis acta recitavit: VII.

kal. sextiles in prædio cumano, quod est Trimalchionis, nati sunt pueri xxx, puellæ xl: sublata in horreum, ex area, tritici millia modium quingenta: boves domiti quingenti. Eodem die Mithridates servus in crucem actus est, quia Gaii nostri genio maledixerat. Eodem die in arcam relatum est quod collocari non potuit, sestertium centies. Eodem die incendium factum est in hortis pompeianis, ortum ex ædibus Nastæ villici. Quid? inquit Trimalchio, quando mihi pompeiani horti empti sunt? Anno priore, inquit actuarius; et ideo in rationem nondum venerunt. Excanduit Trimalchio, et, Quicumque, inquit, mihi fundi empti fuerint, nisi intra sextum mensem sciero, in rationes

meas inferri vetuo. Jam etiam edicta ædilium recitabantur, et saltuariorum testamenta, quibus Trimalchio cum elogio exheredabatur. Jam nomina villicorum, et repudiata a circumitore liberta, in balneatoris contubernio deprehensa : et atriensis Baias relegatus : jam reus factus dispensator : et judicium inter cubicularios actum. Petauristarii autem tandem venerunt : baro insulsissimus cum scalis constitit, puerumque jussit per gradus, et in summa parte, odaria saltare; circulos deinde ardentes transire, et dentibus amphoram sustinere. Mirabatur hæc solus Trimalchio, dicebatque, ingratum artificium esse. Ceterum duo esse in rebus humanis, quæ libentissime spectaret, petau-

ristarios et cornices; reliqua animalia, acroamata, tricas meras esse. Nam et comœdos, inquit, emeram, sed malui illos Atellam facere, et choraulem meum jussi latine cantare.

LIV. Cum maxime hæc dicente Gaio, puer Trimalchionis delapsus est. Conclamavit familia, nec minus convivæ, non propter hominem tam putidum, cujus etiam cervices fractas libenter vidissent, sed propter malum exitum cœnæ, ne necesse haberent alienum mortuum plorare. Ipse Trimalchio cum graviter ingemuisset, superque brachium tamquam læsum incubuisset, concurrere medici, et inter primos Fortunata, crinibus passis, cum scypho, miseramque se atque infelicem pro-

clamavit. Nam puer quidem, qui ceciderat, circumibat jam dudum pedes nostros, et missionem rogabat. Pessime mihi erat, ne his precibus periculo aliquid catastrophæ quæreretur. Nec enim adhuc exciderat cocus ille, qui oblitus fuerat porcum exenterare. Itaque totum circumspicere triclinium cœpi, ne per parietem automaton aliquod exiret; utique, postquam servus verberari cœpit, qui brachium domini contusum alba potius, quam conchyliata, involverat lana. Nec longe aberravit suspicio mea; in vicem enim pœnæ venit decretum Trimalchionis, quo puerum jussit liberum esse, ne quis posset dicere, tantum virum esse a servo vulneratum.

LV. Comprobamus nos factum; et quam in præcipiti res humanæ essent, vario sermone garrimus. Ita, inquit Trimalchio, non oportet hunc casum sine inscriptione transire; statimque codicillos poposcit, et, non diu cogitatione distorta, hæc recitavit:

Quod non exspectes, ex transverso fit,
Et supra nos fortuna negotia curat.
Quare da nobis vina Falerna, puer.

Sub hoc epigrammate cœpit poetarum esse mentio, diuque summa carminis penes Mopsum Thracem commorata est; donec Trimalchio: Rogo, inquit, magister, quid putes inter Ciceronem et Publium interesse? Ego alterum puto disertiorem fuisse, alterum honestiorem.

Quid enim his melius dici potest?

Luxuriæ rictu Martis marcent mœnia.
Tuo palato clausus pavo pascitur,
Plumato amictus aureo babylonico;
Gallina tibi numidica, tibi gallus spado;
Ciconia etiam grata, peregrina, hospita,
Pietaticultrix, gracilipes, crotalistria,
Avis exsul hiemis, titulus tepidi temporis,
Nequitiæ nidum in cacabo fecit meo.
Quo margarita cara, tribacca, indica?
An, ut matrona, ornata phaleris pelagiis.
Tollat pedes indomita in strato extraneo?
Smaragdum ad quam rem viridem, pretiosum vitrum;
Quo carchedonios optas ignes lapideos,
Nisi ut scintillent? Probitas est carbunculus.
Æquum est, induere nuptam ventum textilem;
Palam prostáre nudam in nebula linea?

LVI. Quod autem, inquit, putamus, secundum litteras difficillimum esse artificium? Ego puto medicum, et nummularium. Medicus, qui scit, quid homunciones intra præcordia sua habeant, et quando

febris veniat. Etiamsi illos odi pessime, qui mihi jubent sæpe anatinam parari. Nummularius, qui per argentum æs videt. Nam mutæ bestiæ laboriosissimæ, boves, et oves: boves, quorum beneficio panem manducamus; oves, quod lana illæ nos gloriosos faciunt: et, facinus indignum! aliquis ovillam est, et tunicam habet. Apes enim ego divinas bestias puto, quæ mel vomunt; etiamsi dicuntur illud a Jove afferre; ideo autem pungunt, quia, ubicumque dulce est, ibi et acidum invenies. Jam etiam philosophos de negotio dejiciebat, cum pittacia in scypho circumferri cœperunt. Puerque, super hoc positus officium, apophoreta recitavit: Argentum sceleratum! Allata est perna, supra quam

acetabula erant posita. Cervical, offla collaris allata est. Serisapia, et contumelia; æcrophagiæ datæ sunt, et contus cum malo. Porri, et persica, flagellum, et cultrum accepit. Passeres et muscarium; uvam passam, et mel atticum; cœnatoria, et forensia, offlam, et tabulas. Accepit canalem et pedale; lepus et solea est allata; muræнam, et litteram, murem cum rana alligatum, fascemque betæ. Diu risimus: sexcenta hujusmodi fuerunt, quæ jam ciderunt memoriæ meæ.

LVII. Ceterum Ascyltos, intemperantis licentiæ, cum omnia sublatis manibus eluderet, et usque ad lacrymas rideret; unus ex conlibertis Trimalchionis excanduit, is ipse, qui supra me discumbebat; et,

Quid rides, inquit, berbex? An tibi non placent lautitiæ domini mei? tu enim beatior es, et convivare melius soles. Ita tutelam hujus loci habeam propitiam, ut ego, si secundum illum discumberem, jam illi colaphum duxissem. Bellum pomum, qui rideatur alios. Larifuga nescio quis nocturnus, qui non valet lotium suum. Ad summam, si circumminxero illum, nesciet, qua fugiat. Non, me hercules, soleo cito fervere, sed in molli carne vermes nascuntur. Ridet: quid habet, quod rideat? Numquid pater fœtum emit? Lana eques romanus es? at ego regis filius. Quare ergo servivisti? quia ipse me dedi in servitutem, et malui civis romanus esse, quam tributarius: et nunc spero, me sic vivere,

ut nemini jocus sim. Homo inter homines sum, capite aperto ambulo: assem ærarium nemini debeo. Constitutum habui numquam; nemo mihi in foro dixit: Redde, quod debes. Glebulas emi, lamellulas paravi: viginti ventres pasco, et canem: contubernalem meam redemi, ne quis in illius sinu manus tergeret: mille denarios pro capite solvi. Sevir gratis factus sum: spero, sic moriar, ut mortuus non erubescam. Tu autem tam laboriosus es, ut post te non respicias? in alio pediculum vides, in te ricinum non vides? tibi soli ridiculi videmur? Ecce magister tuus, homo major natus; placemus illi: tu læticulosus, nec mu nec ma argutas? Vasus fictilis, immo lorus in aqua, lentior,

non melior. Tu beatior es? bis prande, bis cœna. Ego fidem meam malo, quam thesauros. Ad summam, quisquam me bis poposcit? Annis quadraginta servivi; nemo tamen scit, utrum servus essem, an liber: et puer capillatus in hanc coloniam veni: adhuc basilica non erat facta. Dedi tamen operam, ut domino satisfacerem, homini malisto et dignitoso, cujus pluris erat unguis, quam tu totus es: et habebam in domo, qui mihi pedem opponerent hac, illac: tamen, (genio illius gratias!) enatavi. Hæc est vera athla: nam in ingenuum nasci tam facile est, quam accede istoc. Quid nunc stupes, tamquam hircus in ervilia?

LVIII. Post hoc dictum Giton, qui ad pedes stabat, risum, jam diu

compressum, etiam indecenter effudit; quod cum animadvertisset adversarius Ascylti, flexit convicium in puerum; et, Tu autem, inquit, etiam tu rides, cepa pirrata? Jo Saturnalia! Rogo, mensis december est? Quando vicesimam numerasti? Quid faciat crucis offla? corvorum cibaria? Curabo, jam tibi Jovis iratus sit, et isti, qui tibi non imperat. Ita satur pane fiam, ut ego istud conliberto meo dono; alioquin jam tibi de præsentiarum reddidissem. Bene nos habemus; haud isti geugæ, qui tibi non imperant. Plane, qualis dominus, talis et servus. Vix me teneo; et sum natura caldus, cicereius; cum cœpi, matrem meam dupondii non facio. Recte; videbo te in publicum, mus, immo terræ

tuber. Nec sursum nec deorsum non cresco, nisi dominum tuum in rutæ folium non conjecero, nec tibi par ero, licet, me hercules, Jovem Olympium clames: curabo, longe tibi sit comula ista bessalis, et dominus dupondiarius. Recte, venies sub dentem; aut ego non me novi, aut non deridebis, licet barbam auream habeas. Sathana tibi irata sit curabo, et qui te primus decuro defecit. Non didici geometrias et cretica, alogias, nænias; sed lapidarias litteras scio, partes centum dico, ad æs, ad pondus, ad nummum. Ad summam, si quid vis: ergo et da sponsiunculam; exi! defero lanna. Jam scies, patrem tuum mercedes perdidisse; quamvis et rhetoricam scis. Ecce quidem nobis longe nemo: late

venio. Solve me! Dicam tibi, qui de nobis currit, et de loco non movetur: qui de nobis crescit, et minor fit. Curris, stupes, satagis, tamquam mus in matella. Ergo aut tace, aut meliorem noli molestare, qui te natum non putat; nisi, si me judicas annulos buxeos curare, quos amicæ tuæ involasti. Occuponem propitium! eamus in forum, et pecunias mutuemur. Jam scies, hoc ferrum fidem habere. Vah! bella res est volpis uda. Ita lucrum faciam; et ita bene moriar, aut populus per exitum meum juret, nisi te, toga ubique perversa, fuero persecutus. Bella res, et iste, qui te hæc docet, mufrius, non magister. Didicimus (dicebat enim magister): sunt vestra salva? recta domum;

cave, circumspicias; cave, majorem maledicas; haud numera mapalia. Nemo dupondium evadit. Ego, quod me sic vides, propter artificium meum diis gratias ago.

LIX. Cœperat Ascyltos respondere convicio, sed Trimalchio, delectatus conliberti eloquentia, Agite, inquit, scordalias de medio; suaviter sit potius; et tu, Hermeros, parce adolescentulo : sanguen illi fervet, tu melior esto. Semper in hac re qui vincitur, vincit. Et tu, cum esses capo, coco, coco; atque cor non habebas. Simus ergo, quod melius est, apprime mites, hilares; et Homeristas speremus. Intravit factio statim, hastisque scuta concrepuit : ipse Trimalchio in pulvino consedit, et cum Home-

ristæ græcis versibus colloquerentur, ut insolenter solent: ille canora voce latine legebat librum. Mox, silentio facto: Scitis, inquit, quam fabulam agant? Diomedes et Ganymedes duo fratres fuerunt: horum soror erat Helena. Agamemnon illam rapuit, et Dianæ cervam subjecit. Ita nunc Homerus dicit, quemadmodum inter se pugnent Trojani et Parentini. Vicit scilicet, et Iphigeniam, filiam suam, Achilli dedit uxorem; ob eam rem Ajax insanit, et statim argumentum explicabit. Hæc ut dixit Trimalchio, clamorem Homeristæ sustulerunt, interque familiam discurrentem vitulus, in lance denaria elixus, allatus est; et quidem galeatus secutus est Ajax, strictoque gladio, tamquam insani-

ret, concidit, ac modo versa, modo supina gesticulatus, mucrone frusta collegit, mirantibusque vitulum partitus est.

LX. Nec diu mirari licuit tam elegantes strophas; nam repente lacunaria sonare cœperunt, totumque triclinium intremuit. Consternatus ego exsurrexi, et timui, ne per tectum petauristarius aliquis descenderet : nec minus reliqui convivæ mirantes erexere vultus, exspectantes, quid novi de cœlo nunciaretur. Ecce autem deductus lacunaribus subito circulus ingens, de cupa videlicet grandi excussus, demittitur, cujus per totum orbem coronæ aureæ, cum alabastris unguenti, pendebant. Dum hæc apophoreta jubemur sumere, respicimus ad

mensam : jam illic repositorium cum placentis aliquot erat positum, quod medium Priapus, a pistore factus, tenebat, gremioque satis amplo omnis generis poma et uvas sustinebat, more vulgato. Avidius ad pompam manus porreximus, et repente nova ludorum remissio hilaritatem hic refecit. Omnes enim placentæ, omniaque poma, etiam minima vexatione contacta, cœperunt effundere crocum, et usque ad nos molestus humor accedere. Rati ergo, sacrum esse periculum tam religioso apparatu perfusum, consurreximus altius, et, Augusto, patri patriæ, Feliciter diximus; quibusdam tamen, etiam post hanc venerationem, poma rapientibus. Et ipsi iis mappas implevimus: ego præcipue, qui nullo

satis amplo munere putabam me onerare Gitonis sinum. Inter hæc tres pueri, candidas succincti tunicas, intraverunt : quorum duo lares bullatos super mensam posuerunt; unus pateram vini circumferens, Dii propitii, clamabat. Aiebat autem, unum Cerdonem, alterum Felicionem, tertium Lucionem vocari. Nos etiam veram imaginem ipsius Trimalchionis, cum jam omnes basiarent, erubuimus præterire.

LXI. Postquam ergo omnes bonam mentem bonamque valetudinem sibi optarunt, Trimalchio ad Nicerotem respexit, et, Solebas, inquit, suavius esse in convictu; nescio quid, nunc taces, nec mutis? Oro te, sic felicem me videas, narra

illud, quod tibi usu venit. Niceros delectatus affabilitate amici, Omne me, inquit, lucrum transeat, nisi jam dudum gaudimonio dissilio, quod te talem video. Itaque hilaria mera sint, et si timeo istos scholasticos, ne me derideant : viderint. Narrabo tamen. Quid enim mihi aufert, qui ridetur? Satius est rideri, quam deridere:

Hæc ubi dicta dedit.

talem fabulam exorsus est. Cum adhuc servirem, habitabamus in vico angusto (nunc Gavillæ domus est) : ibi, quomodo dii volunt, amare cœpi uxorem Terentii cauponis : noveratis Melissam Tarentinam, pulcherrimum basioballum. Sed ego non, me hercules, corpo-

raliter, aut propter res venerarias curavi; sed magis, quod bene morata fuit. Si quid ab illa petii, numquam mihi negatum; fecit assem; semissem habui; in illius sinum demandavi; nec umquam fefellitus sum. Hujus contubernalis ad villam supremum diem obiit. Itaque per scutum, per ocream ecraginavi, quemadmodum ad illam pervenirem: attamen in angustiis amici apparent.

LXII. Forte dominus Capuæ exierat ad scruta scita expedienda. Nactus ego occasionem, persuadeo hospitem nostrum, ut mecum ad quintum milliarium veniat: erat autem miles fortis, tamquam Orcus. Apoculamus nos circa gallicinia (luna lucebat, tamquam meridie); ve-

nimus inter monumenta. Homo meus cœpit ad stellas facere ; sedeo cantabundus, et stellas numero. Deinde ut respexi ad comitem ; ille exuit se, et omnia vestimenta secundum viam posuit. Mihi en ! anima in naso esse : stabam, tamquam mortuus. At ille circumminxit vestimenta sua, et subito lupus factus est. Nolite me jocari putare ; ut mentiar, nullius patrimonium tanti facio. Sed quid ? quod cœperam dicere, postquam lupus factus est, ululare cœpit, et in silvas fugit. Ego primitus nesciebam, ubi essem : deinde accessi, ut vestimenta ejus tollerem : illa autem lapidea facta sunt. Qui mori timore, nisi ego ? Gladium tamen strinxi, et, mota vi tota, umbras cecidi, donec ad villam

amicæ meæ pervenirem. In larvam intravi; pene animam ebullivi: sudor mihi per bifurcum volabat: oculi mortui: vix umquam refectus sum. Melissa mea mirari cœpit, quod tam sero ambularem; et, Si ante, inquit, venisses, saltem nobis adjutasses; lupus enim villam intravit, et omnia pecora, tamquam lanius sanguinem illis misit. Nec tamen derisit, etiamsi fugit; servus enim noster lancea collum ejus trajecit. Hæc ut audivi, operire oculos amplius non potui, sed luce clara hac nostri domum fugi, tamquam caupo compilatus: et, postquam veni in illum locum, in quo lapidea vestimenta erant facta, nihil inveni, nisi sanguinem. Ut vero domum veni, jacebat miles meus in lecto,

tamquam bovis, et collum illius medicus curabat. Intellexi, illum versipellem esse, nec postea cum illo panem gustare potui; non, si me occidisses. Viderint, qui hoc de aliter exopinissent : ego, si mentior, genios vestros iratos habeam.

LXIII. Attonitis admiratione universis : Salvo, inquit, tuo sermone, Trimalchio, si qua fides est, ut mihi pili inhorruerunt; quia scio, Nicerotem nihil nugarum narrare. Immo certus est, et minime linguosus; nam et ipse vobis rem horribilem narrabo. Asinus in tegulis. Cum adhuc capillatus essem (nam a puero vitam Chiam gessi) Iphis nostri delicatus decessit, me hercules, margaritum, ac scitus, et omnium numerum. Cum ergo illum mater misella

plangeret, et nos tum plures in tristimonio essemus; subito strigæ cœperunt, putares canem leporem persequi. Habebamus tunc hominem cappadocem, longum, valde audaculum, et qui valebat Jovem iratum tollere. Hic audacter, stricto gladio, extra ostium præcucurrit, involuta manu sinistra curiose, et mulierem, tamquam hoc loco, (salvum sit; quod tango) mediam trajecit. Audimus gemitum; et (plane non mentiar) ipsas non vidimus. Baro autem noster intro versus se projecit in lectum, et corpus totum lividum habebat, quasi flagellis cæsus, quod scilicet illum tetigerat mala manus. Nos, clauso ostio, redimus iterum ad officium; sed, dum mater amplexaret corpus filii sui,

tangit, et videt manuciolum de stramentis factum : non cor habebat; non intestina; non quidquam : scilicet jam strigæ puerum involaverant, et supposuerant stramentitium vavatonem. Rogo vos oportet credatis, sunt mulieres plus sciæ, sunt nocturnæ, et quod sursum est, deorsum faciunt. Ceterum baro ille longus, post hoc factum, numquam coloris sui fuit; immo post paucos dies phreneticus periit.

LXIV. Miramur nos, et pariter credimus; osculatique mensam, rogamus nocturnas, ut suis se teneant, dum redimus a cœna. Et sane jam lucernæ mihi plures videbantur ardere, totumque triclinium esse mutatum; cum Trimalchio, Tibi dico, inquit, Plocrime, nihil narras? nihil

nos delectaris? et solebas suavis esse, canturire belle, diverbia adjicere melica. Heu, heu! abistis dulces caricæ. Jam, inquit ille, quadrigæ meæ decucurrerunt, ex quo podagricus factus sum : alioquin, cum essem adolescentulus, cantando pene phthisicus factus sum. Quid saltare? quid diverbia? quid tonstrinum? quem parem habui, nisi unum Appelletem? Appositaque ad os manu, nescio quid tetrum exsibilavit, quod postea græcum esse affirmabat : nec non Trimalchio ipse, cum tubicines esset imitatus, ad delicias suas respexit, quem Crœsum appellabat. Puer autem lippus, sordidissimus dentibus, catellam nigram atque indecenter pinguem prasina involvebat fascia, panemque

semissem ponebat supra torum, atque hac, nausea recusantem, saginabat. Quo admonitus officio Trimalchio, Scylacem jussit adduci, præsidium domus familiæque. Nec mora, ingentis formæ adductus est canis, catena vinctus; admonitusque ostiarii calce, ut cubaret, ante mensam se posuit. Tum Trimalchio, jactans candidum panem, Nemo, inquit, in domo mea me plus amat. Indignatus puer, quod Scylacem tam effuse laudaret, catellam in terram deposuit, hortatusque, ut ad rixam properaret. Scylax, canino scilicet usus ingenio, teterrimo latratu triclinium implevit, Margaritamque Crœsi pene laceravit. Nec intra rixam tumultus constitit, sed candelabrum etiam supra mensam ever-

sum, et vasa omnia crystallina comminuit, et oleo ferventi aliquot convivas respersit. Trimalchio, ne videretur jactura motus, basiavit puerum, ac jussit supra dorsum ascendere suum. Non moratus ille, usus equo, manuque plena scapulas ejus subinde verberavit, interque risum proclamavit: Buccæ! buccæ! quot sunt hic? Repressus ergo aliquamdiu Trimalchio camellam grandem jussit misceri, et potiones dividi omnibus servis, qui ad pedes sedebant, adjecta exceptione: Si quis, inquit, noluerit accipere, caput illi perfunde. Interdiu severa, nunc hilaria.

LXV. Hanc humanitatem insecutæ sunt matteæ, quarum etiam recordatio me, si qua est dicenti

ſides, offendit. Singulæ enim gallinæ altiles pro turdis circumlatæ sunt, et ova anserina pileata, quæ ut comessemus, ambitiosissime a nobis Trimalchio petiit, dicens, exossatas esse gallinas. Inter hæc triclinii valvas lictor percussit, amictusque veste alba, cum ingenti frequentia comissator intravit. Ego majestate conterritus prætorem putabam venisse. Itaque tentavi assurgere, et nudos pedes in terram deferre. Risit hanc trepidationem Agamemnon, et, Contine te, inquit, homo stultissime. Habinnas sevir est, idemque lapidarius, qui videtur monumenta optime facere. Recreatus hoc sermone, reposui cubitum, Habinnamque intrantem cum admiratione ingenti spectabam. Ille autem,

jam ebrius, uxoris suæ humeris imposuerat manus, oneratusque aliquot coronis, et unguento per frontem in oculos fluente, prætorio loco se posuit, continuoque vinum et caldam poposcit. Delectatus hac Trimalchio hilaritate, et ipse capaciorem poposcit scyphum, quæsivitque, quomodo acceptus esset? Omnia, inquit, habuimus præter te, oculi enim mei hic erant: et, me hercules, bene fuit. Scissa lautam novendialem servo suo misello faciebat, quem mortuum manumiserat: et, puto, cum vicesimariis magnam mantissam habet. Quinquaginta enim millibus æstimant mortuum. Sed tamen suaviter fuit, etiamsi coacti sumus dimidias potiones super ossicula ejus effundere.

LXVI. Tamen, inquit Trimalchio, quid habuistis in cœnam? Dicam, inquit, si potuero: nam tam bonæ memoriæ sum, ut frequenter nomen meum obliviscar. Habuimus tamen in primo porcum, poculo coronatum, et circa lucunculum, et gigeria optime facta, et certe betam, et panem autopyrum de suo sibi, quem ego malo, quam candidum; et vires facit, et, cum mea re causa facio, non ploro. Sequens ferculum fuit scriblita frigida, et supra mel caldum infusum excellente hispanum: itaque de scriblita quidem non minimum edi; de melle me usque tetigi. Circa cicer et lupinum, calvæ arbitratu, et mala singula; ego tamen duo sustuli, et ecce in mappa alligata habeo: nam, si ali-

quid muneris meo vernulæ non tulero, habebo convicium. Bene me admonet domina mea. In prospectu habuimus ursinæ frustum, de quo cum imprudens Scintilla gustasset, pene intestina sua vomuit. Ego contra plus libram comedi, nam ipsum aprum sapiebat. Et si, inquam, ursus homuncionem comest, quanto magis homuncio debet ursum comesse? In summo habuimus caseum mollem, et sapam, et cochleas singulas, et chordæ frusta, et hepatia in catillis, et ova pileata, et rapam, et sinapi, et catillum concagatum. Pax, Palamedes! Etiam in alveo circumlata sunt oxycominia, unde quidam etiam improbiter nos pugno sustulerunt: nam pernæ missionem dedimus.

LXVII. Sed narra mihi, Gai, rogo, Fortunata quare non recumbit? Quomodo? nosti illam, inquit Trimalchio, nisi argentum composuerit, nisi reliquias pueris diviserit, aquam in os suum non conjiciet. Atqui, respondit Habinnas, nisi illa discumbit, ego me apoculo. Et cœperat surgere, nisi, signo dato, Fortunata quater amplius a tota familia esset vocata. Venit ergo, galbino succincta cingillo, ita, ut infra cerasina appareret tunica, et periscelides tortæ, phæcasiaque inaurata. Tunc sudario manus tergens, quod in collo habebat, applicat se illi toro, in quo Scintilla Habinnæ discumbebat uxor, osculataque plaudentem, Est te, inquit, videre? Eo deinde perventum est, ut Fortunata

armillas suas crassissimis detraheret lacertis, Scintillæque miranti ostenderet. Ultimo et periscelides resolvit, et reticulum aureum, quem ex obryzo esse dicebat. Notavit hæc Trimalchio, jussitque afferri omnia; et, Videtis, inquit, mulieris compedes? Sit. Nos barcalæ despoliamur. Sex pondo et selibram debet habere; et ipse nihilominus habeo decem pondo armillam, ex millesimis Mercurii factam. Ultimo etiam, ne mentiri videretur, stateram jussit afferri, et circulatim approbari pondus. Nec melior Scintilla; quæ de cervice sua capsellam detraxit aureolam, quam Felicionem appellabat; inde duo crotalia protulit, et Fortunatæ in vicem consideranda dedit; et, Domini, inquit, mei be-

neſcio nemo habet meliora. Quid? inquit Habinnas, excatarrisasti me, ut tibi emerem fabam vitream. Plane, si filiam haberem, auriculas illi præciderem. Mulieres si non essent, omnia pro luto haberemus; nunc hoc est caldum meiere, et frigidum potare. Interim mulieres sauciæ inter se riserunt, ebriæque junxerunt oscula: dum altera diligentiam matrisfamiliæ jactat, altera delicias et indiligentiam viri. Dumque sic cohærent, Habinnas furtim consurrexit, pedesque Fortunatæ correctos super lectum immisit. Au, au! illa proclamavit, aberrante tunica super genua. Composita ergo, in gremio Scintillæ, indecentissimam rubore faciem sudario abscondit.

LXVIII. Interposito deinde spa-

tio cum secundas mensas Trimalchio jussisset afferri, sustulerunt servi omnes mensas, et alias attulerunt, scobemque, croco et minio tinctam, sparserunt, et, quod numquam ante videram, ex lapide speculari pulverem tritum. Statim Trimalchio, Poteram quidem, inquit, hoc ferculo esse contentus: secundas enim habetis mensas; si quid belli habes, affer. Interim puer alexandrinus, qui caldam ministrabat, luscinias cœpit imitari, clamante Trimalchione subinde: Muta! Ecce alius ludus: servus, qui ad pedes Habinnæ sedebat, jussus, credo, a domino suo, proclamavit subito, canora voce:

Interea medium Æneas jam classe tenebat.

Nullus sonus umquam acidior per-

cussit aures meas : nam, præter errantis barbarie aut adjectum aut diminutum clamorem, miscebat atellanicos versus; ut tunc primum me et Virgilius offenderit. Lassus tamen cum aliquando desisset, adjecit Habinnas : Et numquam didicit. Sed ego ad circulatores eum mittendo erudiebatur : itaque parem non habet, sive muliones volet, sive circulatores imitari. Desperatus valde ingeniosus est : idem sutor est, idem cocus, idem pistor, omnis musæ mancipium. Duo tamen vitia habet, quæ si non haberet, esset omnium numerorum : recutitus est, et stertit; nam quod strabonus est, non curo. Sicut Venus, spectat; ideo nihil tacet, vix oculo mortuo umquam. Illum emi trecentis denariis,

LXIX. Interpellavit loquentem Scintilla, et, Plane, inquit, non omnia artificia servi nequam narras: agaga est; at curabo, stigmam habeat. Risit Trimalchio, et, Adcognosco, inquit, Cappadocem: nihil sibi defraudat, et, me hercules, laudo illum, hoc enim nemo parentat: tu autem, Scintilla, noli zelotypa esse. Crede mihi, et vos novimus. Sic me salvum habeatis, ut ego sic solebam ipsam Mammeam debatuere, ut etiam dominus suspicaretur, et ideo me in villicationem relegavit. Sed tace, lingua, dabo panem. Tamquam laudatus esset nequissimus servus, lucernam de sinu fictilem protulit, et amplius semihora tubicines imitatus est, succinente Habinna, et inferius la-

brum manu deprimente. Ultimo, et in medium processit, et modo arundinibus quassis choraulas imitatus est, modo lacernatus cum flagello mulionum fata egit; donec vocatum ad se Habinnas basiavit, potionemque illi porrexit; et, Tanto melior, inquit, Massa, dono tibi caligas. Nec ullus tot malorum finis fuisset, nisi epidipnis esset allata: turdi siligine, uvis passis, nucibusque farsi. Insecutæ sunt cydonia etiam mala, spinis confixa, ut echinos efficerent; et hæc quidem tolerabilia erant, si non fericulum longe monstruosius effecisset, ut vel fame perire maluissemus. Nam, cum positus esset, ut nos putabamus, anser altilis, circaque pisces, et omnium genera avium; inquit Trimalchio:

Quidquid videtis hic positum, de uno corpore est factum. Ego, scilicet homo prudentissimus, statim intellexi, quid esset; et respiciens Agamemnonem, Mirabor, inquam, nisi omnia ista deficta sunt, aut certe de luto: vidi, Romæ Saturnalibus ejusmodi cœnarum imaginem fieri.

LXX. Necdum finieram sermonem, cum Trimalchio ait: Ita crescam patrimonio, non corpore, ut ista cocus meus de porco fecit. Non potest esse pretiosior homo. Volueris; de bulba faciet piscem, de lardo palumbum, de perna turturem, de colepio gallinam; et ideo, ingenio meo, impositum est illi nomen bellissimum: nam Dædalus vocatur. Et quia bonam mentem habet, attu-

li illi Roma munus cultros norico ferro. Quos statim jussit afferri, inspectosque miratus est, etiam nobis potestatem fecit, ut mucronem ad buccam probaremus. Subito intraverunt duo servi, tamquam qui rixam ad lacum fecissent; certe in loro adhuc amphoras habebant. Cum ergo Trimalchio jus inter litigantes diceret, neuter sententiam tulit decernentis; sed alter alterius amphoram fuste percussit. Consternati nos insolentia ebriorum, intentavimus oculos in præliantes, notavimusque ostrea pectinesque e gastris labentia, quæ collecta puer lance circumtulit. Has lautitias æquavit ingeniosus cocus; in craticula enim argentea cochleas attulit, et tremula teterrimaque voce cantavit. Pu-

det referre, quæ sequuntur : inaudito enim more pueri capillati attulerunt unguentum in argentea pelvi, pedesque recumbentium unxerunt, cum ante crura, pedesque, talosque corollis vinxissent. Hinc ex eodem unguento in vinarium, atque lucernam, liquatum est infusum. Jam cœperat Fortunata velle saltare : jam Scintilla frequentius plaudebat, quam loquebatur; cum Trimalchio, Permitto, inquit, Philargyre, et Carrio, etsi prasianus es famosus, dic et Minophilæ, contubernali tuæ, discumbat. Quid multa? pene de lectis dejecti sumus, adeo totum triclinium familia occupaverat. Certe ego notavi super me positum cocum, qui de porco anserem fecerat, muria, condimentisque fœtentem.

Nec contentus fuit recumbere, sed continuo Ephesum tragœdum cœpit imitari; et subinde dominum suum sponsione provocare : Si prasinus proximis Circensibus primam palmam......

LXXI. Diffusus hac contentione Trimalchio, Amici, inquit, et servi homines sunt, et æque unum lactem biberunt, etiamsi illos malus fatus oppresserit : tamen, me salvo, cito aquam liberam gustabunt. Ad summam, omnes illos in testamento meo manumitto. Philargyro etiam fundum lego, et contubernalem suam. Carrioni quoque insulam, et vicesimam, et lectum stratum. Nam Fortunatam meam heredem facio, et commendo illam omnibus amicis meis : et hæc omnia publico

ideo, ut familia mea jam nunc sic me amet, tamquam mortuum. Gratias agere omnes indulgentiæ cœperant domini; cum ille, oblitus nugarum, exemplar testamenti jussit afferri, et totum a primo ad ultimum, ingemiscente familia, recitavit. Respiciens deinde Habinnam, Quid dicis, inquit, amice carissime? ædificas monumentum meum, quemadmodum te jussi? Valde te rogo, ut secundum pedes statuæ meæ catellam pingas, et coronas, et unguenta, et Petractis omnes pugnas, ut mihi contingat tuo beneficio, post mortem vivere. Præterea, ut sint in fronte pedes centum, in agrum pedes ducenti. Omne genus etiam pomorum volo sint circa cineres meos, et vinearum largiter. Valde

enim falsum est, vivo quidem domos cultas esse: non curari eas, ubi diutius nobis habitandum est; et ideo ante omnia adjici volo:

HOC. MONUMENTUM. HEREDEM.
NON. SEQUATUR.

Ceterum erit mihi curæ, ut testamento caveam, ne mortuus injuriam accipiam: præponam enim unum ex libertis sepulcro meo, custodiæ causa, ne in monumentum meum populus cacatum currat. Te rogo, ut naves etiam monumenti mei facias, plenis velis euntes: et me in tribunali sedentem prætextatum, cum annulis aureis quinque, et nummos in publico de sacculo effundentem; scis enim, quod epulum dedi, binos denarios. Faciatur, si tibi vi-

detur, et triclinia: facies et totum populum, sibi suaviter facientem. Ad dexteram meam ponas statuam Fortunatæ meæ columbam tenentem: et catellam cingulo alligatam ducat: et Cicaronem meum: et amphoras copiosas, gypsatas, ne effluant vinum: et urnam licet fractam sculpas, et super eam puerum plorantem: horologium in medio, ut, quisquis horas inspiciet, velit, nolit, nomen meum legat. Inscriptio quoque, vide diligenter, si hæc satis idonea tibi videtur:

C. POMPEIUS. TRIMALCHIO. MAECENATIANUS.
HIC. REQUIESCIT.
HUIC. SEVIRATUS. ABSENTI. DECRETUS. EST.
CUM. POSSET. IN. OMNIBUS. DECURIIS.
ROMAE. ESSE. TAMEN. NOLUIT.
PIUS. FORTIS. FIDELIS. EX. PARVO. CREVIT.
SESTERTIUM. RELIQUIT. TRECENTIES.
NEC. UMQUAM. PHILOSOPHUM. AUDIVIT.
VALE. ET. TU.

LXXII. Hæc ut dixit Trimalchio, flere cœpit ubertim; flebat et Fortunata; flebat et Habinnas; tota denique familia, tamquam in funus rogata, lamentatione triclinium implevit. Immo jam cœperam et ego plorare, cum Trimalchio, Ergo, inquit, cum sciamus, nos morituros esse, quare non vivamus? Sic vos felices videam, conjiciamus nos in balneum, meo periculo, non pœnitebit. Sic calet, tamquam furnus. Vero, vero, inquit Habinnas, de una die duas facere nihil malo : nudisque consurrexit pedibus, et Trimalchionem gaudentem subsequi. Ego respiciens ad Ascylton : Quid cogitas? inquam; ego enim, si videro balneum, statim exspirabo. Assentemur, ait ille, et, dum illi bal-

neum petunt, nos in turba exeamus. Cum hæc placuissent, ducente per porticum Gitone, ad januam venimus: ubi canis catenarius tanto nos tumultu excepit, ut Ascyltos etiam in piscinam ceciderit. Nec non ego quoque ebrius, qui etiam pictum timueram canem, dum natanti opem fero, in eumdem gurgitem tractus sum. Servavit nos tamen atriensis, qui, interventu suo, et canem placavit, et nos trementes extraxit in siccum. Et Giton quidem, jam dudum se ratione acutissima redemerat a cane; quidquid enim a nobis acceperat de cœna, latranti sparserat; at ille, avocatus cibo, furorem suppresserat. Ceterum, cum algentes utique petissemus ab atriense, ut nos extra januam emitteret:

Erras, inquit, si putas, te exire hac posse, qua venisti. Nemo umquam convivarum per eamdem januam emissus est : alia intrant, alia exeunt.

LXXIII. Quid faciamus? homines miserrimi, et novi generis labyrintho inclusi, quibus lavari jam cœperat votum esse. Ultro ergo rogavimus, ut nos ad balneum duceret : projectisque vestimentis, quas Giton in aditu siccare cœpit, balneum intravimus, angustum scilicet, et cisternæ frigidariæ simile; in qua Trimalchio rectus stabat; ac ne sic quidem putidissimam ei jactationem licuit effugere. Nam, nihil melius esse, dicebat, quam sine turba lavari; et eo loco ipso aliquando pistrinum fuisse. Deinde,

ut lassatus consedit, invitatus balnei sono, diduxit usque ad camaram os ebrium, et cœpit Menecratis cantica lacerare, sicut illi dicebant, qui linguam ejus intelligebant. Ceteri convivæ circa labrum manibus nexis currebant, gingilipho et ingenti clamore exsonabant: alii autem, aut restrictis manibus annulos de pavimento conabantur tollere, aut, posito genu, cervices post terga flectere, et pedum extremos pollices tangere. Nos, dum alii sibi ludos faciunt, in solio, quod Trimalchioni parabatur, descendimus. Ergo, ebrietate discussa, in aliud triclinium deducti sumus, ubi Fortunata disposuerat lautitias suas, ita ut supra lucernas æneolosque piscatores notaverim: et mensas

totas argenteas, calicesque circa fictiles inauratos: et vinum in conspectu sacco defluens. Tum Trimalchio, Amici, inquit, hodie servus meus barbatoriam fecit, homo, præfiscini, frugi, et micarius. Itaque tengo menas faciamus, et usque in lucem cœnemus.

LXXIV. Hæc dicente eo, gallus gallinaceus cantavit, qua voce confusus Trimalchio vinum sub mensa jussit effundi, lucernamque et mero spargi: immo annulum trajecit in dexteram manum, et, Non sine causa, inquit, hic buccinus signum dedit: nam, aut incendium oportet fiat, aut aliquis in vicinia animam abjiciet. Longe a nobis! Itaque, quisquis hunc indicem attulerit, corollarium accipiet. Dicto citius de

vicinia gallus allatus est, quem Trimalchio jussit, ut æno coctus fieret. Laceratus igitur ab illo doctissimo coco, qui paulo ante aves piscesque fecerat, in cacabum est conjectus; dumque Dædalus potionem ferventissimam haurit, Fortunata mola buxea piper trivit. Sumptis igitur matteis, respiciens ad familiam Trimalchio, Quid vos, inquit, adhuc non cœnastis? abite, ut alii veniant ad officium. Subiit igitur alia classis, et illi quidem exclamavere: Vale, Gai! hi autem: Ave, Gai! Hinc primum hilaritas nostra turbata est; nam, cum puer non inspeciosus inter novos intrasset ministros, invasit eum Trimalchio, et osculari diutius cœpit. Itaque Fortunata, ut ex æquo jus firmum approbaret, male-

dicere Trimalchionem cœpit, et purgamentum dedecusque prædicare, qui non contineret libidinem suam. Ultimo etiam adjecit: Canis! Trimalchio contra confusus, offensus convicio, calicem in faciem Fortunatæ immisit. Illa, tamquam oculum perdidisset, exclamavit, manusque trementes ad faciem suam admovit. Consternata est etiam Scintilla, trepidantemque sinu suo texit: immo puer quoque officiosus urceolum frigidum ad malam ejus admovit, super quem incumbens Fortunata gemere ac flere cœpit. Contra Trimalchio, Quid enim? inquit, ambubaja non me misit? si de mactrilla illam sustuli: hominem inter homines feci; at inflat se, tamquam rana, et in sinum suum

conspuit; codex, non mulier. Sed hic, qui in pergula natus est, ædes non somniatur. Ut genium meum propitium habeam, curabo domata sit Cassandra caligaria. Et ego, homo dupondiarius, sestertium centies accipere potui. Scis tu, me non mentiri. Agatho unguentarius here proxime seduxit me, et, Suadeo, inquit, non patiaris genus tuum interire. At ego, dum bene natus ago, ét nolo videri levis, ipse mihi asciam in crus impegi. Recte; curabo, me unguibus quæras: et ut de præsentiarum intelligas, quid tibi feceris: Habinna, nolo, statuam ejus in monumento meo ponas, ne mortuus quidem lites habeam. Immo, ut sciat, me posse malum dare, nolo, me mortuum basiet.

LXXV. Post hoc fulmen Habinnas rogare cœpit, ut jam desineret irasci, et, Nemo, inquit, non nostrum peccat. Homines sumus, non dei. Idem et Scintilla flens dixit; ac per genium ejus, Gaium appellando, rogare cœpit, ut se frangeret. Non tenuit ultra lacrymas Trimalchio, et, Rogo, inquit, Habinna, sic peculium tuum fruniscaris, si quid perperam feci, in faciem meam inspue. Puerum basiavi frugalissimum, non propter formam, sed quia frugi est: decem partes dicit: librum ab oculo legit: pretium sibi de diariis fecit: artisellium de suo paravit, et duas trullas. Non est dignus, quem in oculis feram? sed Fortunata vetat. Ita tibi videtur, fulcipedia? Suadeo, bonum tuum

concoquas, milva, et me non facies ringentem, amasiuncula; aliquando experieris cerebrum meum. Nosti me, quod semel destinavi, clavo tabulari fixum est. Sed vivorum meminerimus. Vos rogo, amici, ut vobis suaviter sit; nam ego quoque tam fui, quam vos estis; sed virtute mea ad hoc perveni. Coricillum est, quod homines facit, cetera quisquilia omnia. Bene emo, bene vendo: alius alia vobis dicet; felicitate dissilio. Tu autem, sterteia, etiamnum ploras? jam curabo, fatum tuum plores. Sed, ut cœperam dicere, ad hanc me fortunam frugalitas mea perduxit. Tam magnus ex Asia veni, quam hic candelabrus est ad summa. Quotidie me solebam ad illum metiri, et, ut celerius rostrum barba-

tum haberem, labra de lucerna ungebam. Tamen ad delicias femina ipse mei domini annos quatuordecim fui; nec turpe est, quod dominus jubet. Ego tamen et ipsi meæ dominæ satisfaciebam. Scitis, quid dicam. Taceo, quia non sum de gloriosis.

LXXVI. Ceterum, quemadmodum dii volunt, dominus in domo factus sum; et, ecce! cepi ipsi mi cerebellum. Quid multa? coheredem me Cæsari fecit, et accepi patrimonium laticlavium. Nemini tamen nihil satis est: concupivi negotiari. Ne multis vos morer, quinque naves ædificavi: oneravi vinum, et tunc erat contra aurum: misi Romam. Putares, me hoc jussisse: omnes naves naufragarunt. Factum,

non fabula : una die Neptunus trecenties sestertium devoravit. Putatis, me defecisse ? non, me hercules ! Mi hæc jactura gusti fuit; tamquam nihil facti : alteras feci majores et meliores et feliciores : ut nemo non me virum fortem diceret. Scis, magna navis magnam fortitudinem habet. Oneravi rursus vinum, lardum, fabam, seplasium, mancipia. Hoc loco Fortunata rem piam fecit; omne enim aurum suum, omnia vestimenta vendidit, et mi centum aureos in manu posuit : hoc fuit peculii mei fermentum. Cito fio, quod dii volunt. Uno cursu centies sestertium corrotundavi. Statim redemi fundos omnes, qui patroni mei fuerant : ædifico domum : venalitia coemo jumenta; quidquid tan-

gebam, crescebat tamquam favus. Postquam cœpi plus habere, quam tota patria mea habet, manum de tabula, sustuli me de negotiatione, et cœpi libertos fœnerare. Et sane nolente me negotium meum agere, exoravit mathematicus, qui venerat forte in coloniam nostram, græculio, Serapa nomine, consiliator deorum. Hic mihi dixit etiam ea, quæ oblitus eram, ab acia et acu mi omnia exposuit: intestinas meas noverat; tantumque non dixerat, quid pridie cœnaveram. Putasses, illum semper mecum habitasse.

LXXVII. Rogo, Habinna, (puto, interfuisti). « Tu dominam « tuam de rebus illis fecisti: tu pa« rum felix in amicos es: nemo um« quam tibi parem gratiam refert:

« tu latifundia possides: tu viperam « sub ala nutricas ». Et quid ? vobis non dixerim, et nunc mi restare vitæ annos triginta, et menses quatuor, et dies duos? Præterea cito accipiam hereditatem. Hoc mihi dicit fatus meus. Quod si contigerit, fundos Apuliæ jungere satis vivus pervenero. Interim, dum Mercurius vigilat, ædificavi hanc domum: ut scitis, casula erat, nunc templum est; habet quatuor cœnationes, cubicula viginti, porticus marmoratas duas, susum cellationem, cubiculum, in quo ipse dormio, viperæ hujus sessorium, ostiarii cellam perbonam; hospitium C. hospites capit. Ad summa, Scaurus, cum huc venit, nusquam mavoluit hospitari, et habet ad mare paternum

hospitium : et multa alia sunt, quæ statim vobis ostendam. Credite mihi : assem habeas, assem valeas: habes, habeberis. Sic amicus vester, qui fuit rana, nunc est rex. Interim, Stiche, profer vitalia, in quibus volo me efferri. Profer et unguentum, et ex illa amphora gustum, ex qua jubeo lavari ossa mea.

LXXVIII. Non est moratus Stichus, sed et stragulam albam et prætextam in triclinium attulit; jussitque nos tentare, an bonis lanis essent confectæ? Tum subridens: Vide tu, inquit, Stiche, ne ista mures tangant, aut tineæ; alioquin te vivum comburam. Ego gloriosus volo efferri, ut totus mihi populus bene imprecetur. Statim ampullam

nardi aperuit, omnesque nos unxit; et, Spero, inquit, futurum, ut æque me mortuum juvet, tamquam vivum. Nam vinum quidem in vinarium jussit infundi, et, Putate, vos, ait, ad parentalia mea invitatos esse. Ibat res ad summam nauseam, cum Trimalchio, ebrietate turpissima gravis, novum acroama, cornicines, in triclinium jussit adduci, fultusque cervicalibus multis, extendit se supra torum extremum; et, Fingite, me, inquit, mortuum esse; dicite aliquid belli. Consonuere cornicines funebri strepitu. Unus præcipue servus libitinarii illius, qui inter hos honestissimus erat, tam valde intonuit, ut totam concitaret viciniam. Itaque vigiles, qui custodiebant vicinam regionem,

rati ardere Trimalchionis domum, effregerunt januam subito, et cum aqua securibusque tumultuari suo jure cœperunt. Nos, occasionem opportunissimam nacti, Agamemnoni verba dedimus, raptimque tam plane, quam ex incendio, fugimus.

LXXIX. Neque fax ulla in præsidio erat, quæ iter aperiret errantibus, nec silentium noctis jam mediæ promittebat occurrentium lumen. Accedebat huc ebrietas, et imprudentia locorum, etiam interdiu obscura. Itaque, cum hora pene tota per omnes scrupos gastrorumque eminentium fragmenta traxissemus cruentos pedes, tandem expliciti acumine Gitonis sumus. Prudens enim pridie, cum luce etiam clara timeret errorem, omnes pilas

columnasque notaverat creta, quæ lineamenta evicerunt spississimam noctem, et notabili candore ostenderunt errantibus viam. Quamvis non minus sudoris habuimus, etiam postquam ad stabulum pervenimus. Anus enim ipsa, inter deversitores diutius ingurgitata, ne ignem quidem admotum sensisset: et forsitan pernoctassemus in limine, ni tabellarius Trimalchionis intervenisset, decem vehiculis dives. Non diu ergo tumultuatus, stabuli januam effregit, et nos per eamdem fenestram admisit. *

Qualis nox fuit illa, di, deæque!
Quam mollis torus! hæsimus calentes,
Et transfudimus hinc et hinc labellis
Errantes animas. Valete curæ
Mortales! ego sic perire cœpi.

Sine causa gratulor mihi. Nam cum,

solutus mero, amisissem ebrias manus, Ascyltos, omnis injuriæ inventor, subduxit mihi nocte puerum, et in lectum transtulit suum; volutatusque liberius cum fratre non suo, sive non sentiente injuriam, sive dissimulante, indormivit alienis amplexibus, oblitus juris humani. Itaque ego experrectus, pertrectavi gaudio despoliatum torum; si qua est amantibus fides, ego dubitavi, an utrumque trajicerem gladio, somnumque morti jungerem. Tutius demum secutus consilium, Gitona quidem verberibus excitavi; Ascylton autem truci intuens vultu, Quoniam, inquam, fidem scelere violasti, et communem amicitiam; res tuas ocius tolle, et alium locum, quem polluas, quære. Non repugna-

vit ille; sed, postquam optima fide partiti manubias sumus; Age, inquit, nunc et puerum dividamus.

LXXX. Jocari putabam discedentem; at ille gladium parricidali manu strinxit, et, Non frueris, inquit, hac præda, super quam solus incumbis. Partem meam, necesse est, vel hoc gladio contentus abscindam. Idem ego ex altera parte feci, et, intorto circa brachium pallio, composui ad præliandum gradum. Inter hanc miserorum dementiam infelicissimus puer tangebat utriusque genua cum fletu, petebatque suppliciter, ne thebanum par humilis taberna spectaret, neve sanguine mutuo pollueremus familiaritatis clarissimæ sacra. Quod si

utique, proclamabat, facinore opus est, nudo ecce jugulum! convértite huc manus; imprimite mucrones! Ego mori debeo, qui amicitiæ sacramentum delevi! Inhibuimus ferrum post has preces; et prior Ascyltos, Ego, inquit, finem discordiæ imponam. Puer ipse, quem vult, sequatur, ut sit illi saltem in eligendo fratre salva libertas. Ego vetustissimam consuetudinem putabam in sanguinis pignus transiisse; nihil timui, immo conditionem præcipiti festinatione rapui, commisique judici litem: qui ne deliberavit quidem, ut videretur cunctatus, verum statim ab extrema parte verbi consurrexit, fratrem Ascylton elegit. Fulminatus hac pronunciatione, sicut eram sine gladio, in

lectulum decidi, et attulissem mihi damnatas manus, si non inimici victoriæ invidissem. Egreditur superbus cum præmio Ascyltos, et paulo ante carissimum sibi commilitonem, fortunæque etiam similitudine parem, in loco peregrino destituit abjectum.

Nomen amicitiæ si, quatenus expedit, hæret,
Calculus in tabula mobile ducit opus.
Cum fortuna manet, vultum servatis, amici:
Cum cecidit, turpi vertitis ora fuga.
Grex agit in scena mimum: pater ille vocatur,
Filius hic, nomen divitis ille tenet.
Mox, ubi ridendas inclusit pagina partes,
Vera redit facies, assimulata perit.

LXXXI. Nec diu tum lacrymis indulsi, sed veritus, ne Menelaus etiam antescholanus, inter cetera mala, solum me in deversorio inveniret, collegi sarcinulas, locumque

secretum et proximum littori mæstus conduxi. Ibi triduo inclusus, redeunte in animum solitudine atque contemptu, verberabam ægrum planctibus pectus, et inter tot altissimos gemitus frequenter etiam proclamabam : Ergo me non ruina terra potuit haurire? non iratum etiam innocentibus mare? Effugi judicium, arenæ imposui, hospitem occidi, ut inter audaciæ nomina, mendicus, exsul, in deversorio græcæ urbis jacerem desertus? Et quis hanc mihi solitudinem imposuit? Adolescens omni libidine impurus, et sua quoque confessione dignus exsilio; stupro liber, stupro ingenuus, cujus anni ad tesseram venerunt, quem tamquam puellam conduxit etiam, qui virum putavit,

Quid ille alter? die, qui, tamquam togæ virilis stolam sumpsit; qui, ne vir esset, a matre persuasus est; qui opus muliebre in ergastulo fecit; qui, postquam conturbavit, et libidinis suæ solum vertit, reliquit veteris amicitiæ nomen, et, proh pudor! tamquam mulier secutuleia, unius noctis tactu omnia vendidit? Jacent nunc amatores obligati noctibus totis, et forsitan mutuis libidinibus attriti, derident solitudinem meam; sed non impune. Nam aut vir ego liberque non sum, aut noxio sanguine parentabo injuriæ meæ.

LXXXII. Hæc locutus, gladio latus cingor, et, ne infirmitas militiam perderet, largioribus cibis excito vires; mox in publicum pro-

silio, furentisque more omnes circumeo porticus. Sed, dum attonito vultu efferatoque nil aliud, quam cædem et sanguinem cogito, frequentiusque manum ad capulum, quem devoveram, refero; notavit me miles, sive ille planus fuit, sive nocturnus grassator; et, Quid tu, inquit, commilito, ex qua legione es, aut cujus centuriæ? Cum constantissimè et centurionem et legionem essem ementitus; Age ergo, inquit ille, in exercitu vestro phæcasiati milites ambulant? Cum deinde vultu atque ipsa trepidatione mendacium prodidissem, ponere jussit arma, et malo cavere. Despoliatus ergo, immo præcisa ultione, retro ad déversorium tendo, paulatimque temeritate laxata,

cœpi grassatoris audaciæ gratias agere. *

Nec bibit inter aquas, nec poma patentia carpit
Tantalus infelix, quem sua vota premunt.
Divitis hæc magni facies erit, omnia late
Qui tenet, et sicco concoquit ore famem.

* Nequaquam recte faciet, qui cito credit. *

Nemo cœlum putat; nemo jusjurandum servat; nemo Jovem pluris facit: sed omnes, opertis oculis, bona sua computant. *

Quod hodie non est, cras erit: sic vita truditur. *

Quod non exspectas, ex transverso fit, et super nos fortuna negotium curat. *

Apes ideo pungunt, quia, ubicumque dulce est, ibi et acidum invenies. *

Semper hac in re, qui vincitur, vincit. *

Nemo nostrum non peccat : homines sumus, non dii. *

Non multum oportet consilio credere, quia suam habet fortuna rationem. *

LXXXIII. In pinacothecam perveni, vario genere tabularum mirabilem : nam et Zeuxidos manus vidi, nondum vetustatis injuria victas : et Protogenis rudimenta, cum ipsius naturæ veritate certantia, non sine quodam horrore tractavi. Jam vero Apellis, quam Græci Monocnemon appellant, etiam adoravi. Tanta enim subtilitate extremitates imaginum erant ad similitudinem præcisæ, ut crederes, etiam animorum esse picturam. Hinc aquila ferebat,

cœlo sublimis, deum. Illinc candidus Hylas repellebat improbam Naida. Damnabat Apollo noxias manus, lyramque resolutam modo nato flore honorabat. Inter quos etiam pictorum amantium vultus, tamquam in solitudine exclamavi : Ergo amor etiam deos tangit ? Jupiter in cœlo suo non invenit, quod eligeret, et peccaturus in terris, nemini tamen injuriam fecit. Hylam Nympha prædata, imperasset amori suo, si venturum ad interdictum Herculem credidisset. Apollo pueri umbram revocavit in florem, et omnes fabulæ quoque habuerunt sine æmulo complexus. At ego in societatem recepi hospitem Lycurgo crudeliorem. Ecce autem, ego dum cum ventis litigo, intravit pinacothecam

senex canus, exercitati vultus, et qui videretur nescio quid magnum promittere; sed cultu non proinde speciosus, ut facile appareret, eum ex hac nota litteratorum esse, quos odisse divites solent. Is ergo, ut ad latus constitit meum, Ego, inquit, poeta sum, et, ut spero, non humillimi spiritus, si modo coronis aliquid credendum est, quas etiam ad imperitos deferre gratia solet. Quare ergo, inquis, tam male vestitus es? Propter hoc ipsum : amor ingenii neminem umquam divitem fecit.

Qui pelago credit, magno se fœnore tollit;
Qui pugnas et castra petit, præcingitur auro;
Vilis adulator picto jacet ebrius ostro;
Et qui sollicitat nuptas, ad præmia peccat:
Sola pruinosis horret facundia pannis,
Atque inopi lingua desertas invocat artes.

LXXXIV. Non dubie ita est.

Sed qui, vitiorum omnium inimicus, rectum iter vitæ cœpit insistere, primum propter morum differentiam odium habet (quis enim potest probare diversa?) deinde, qui solas exstruere divitias curant, nihil volunt inter homines melius credi, quam quod ipsi tenent. Jactantur itaque, quacumque ratione possunt, litterarum amatores, ut videantur illi quoque infra pecuniam positi. * Nescio quo modo bonæ mentis soror est paupertas. * Vellem, tam innocens esset frugalitatis meæ hostis, ut deliniri posset. Nunc veteranus est latro, et ipsis lenonibus doctior. *

LXXXV. In Asiam cum a quæstore essem stipendio eductus, hospitium Pergami accepi: ubi cum li-

benter habitarem, non solum propter cultum ædicularum, sed etiam propter hospitis formosissimum filium, excogitavi rationem, qua non essem patrifamiliæ suspectus amator. Quotiescumque enim in convivio de usu formosorum mentio facta est, tam vehementer excandui, tam severa tristitia violari aures meas obscœno sermone nolui, ut me mater præcipue, tamquam unum ex philosophis, intueretur. Jam ego cœperam ephebum in gymnasium deducere, ego studia ejus ordinare, ego docere, ac præcipere, ne quis prædator corporis admitteretur in domum. Forte cum in triclinio jaceremus, quia dies solemnis ludum arctaverat, pigritiamque recedendi imposuerat hilaritas longior; fere

circa mediam noctem intellexi, puerum vigilare. Itaque timidissimo murmure votum feci; et, Domina, inquam, Venus, si ego hunc puerum basiavero, ita ut ille non sentiat, cras illi par columbarum donabo. Audito voluptatis pretio, puer stertere cœpit. Itaque aggressus simulantem aliquot basiolis invasi. Contentus hoc principio, bene mane surrexi, electumque par columbarum attuli exspectanti, ac me voto exsolvi.

LXXXVI. Proxima nocte, cum idem liceret, mutavi optionem; et, Si hunc, inquam, tractavero improba manu, et ille non senserit, gallos gallinaceos pugnacissimos duos donabo patienti. Ad hoc votum ephebus ultro se admovit, et, puto, ve-

reri cœpit, ne ego obdormissem. Indulsi ergo sollicito, totoque corpore citra summam voluptatem me ingurgitavi. Deinde, ut dies venit, attuli gaudenti quidquid promiseram. Ut tertia nox licentiam dedit, consurrexi ad aurem male dormientis : Dii, inquam, immortales ! si ego huic dormienti abstulero coitum plenum et optabilem, pro hac felicitate cras puero asturconem macedonicum optimum donabo, cum hac tamen exceptione, si ille non senserit. Numquam altiore somno ephebus obdormivit. Itaque primum implevi lactentibus papillis manus, mox basio inhæsi, deinde in unum omnia vota conjunxi. Mane sedere in cubiculo cœpit, atque exspectare consuetudinem meam. Scis, quanto

facilius sit, columbas gallosque gallinaceos emere, quam asturconem; et præter hoc etiam timebam, ne tam grande munus suspectam faceret humanitatem meam. Ergo aliquot horis spatiatus, in hospitium reverti, nihilque aliud quam puerum basiavi. At ille circumspiciens, ut cervicem meam junxit amplexui: Rogo, inquit, domine, ubi est asturco?

LXXXVII. Cum ob hanc offensam præclusissem mihi aditum, quem feceram, iterum ad licentiam redii. Interpositis enim paucis diebus, cum similis nos casus in eamdem fortunam retulisset, ut intellexi stertere patrem, rogare cœpi ephebum, ut reverteretur in gratiam mecum, id est, ut pateretur

satisfieri sibi, et cetera, quæ libido distenta dictat. At ille, plane iratus, nihil aliud dicebat, nisi hoc: Aut dormi, aut ego jam dicam patri. Nihil est tam arduum, quod non improbitas extorqueat. Dum dixit: Patrem excitabo; irrepsi tamen, et male repugnanti gaudium extorsi. At ille, non indelectatus nequitia mea, postquam diu questus est, deceptum se, et derisum, traductumque inter condiscipulos, quibus jactasset censum meum; Videris tamen, inquit, non ero tui similis; si quid vis, fac iterum. Ego vero, deposita omni offensa, cum puero in gratiam redii, ususque beneficio ejus, in somnum delapsus sum. Sed non fuit contentus iteratione ephebus plenæ maturitatis, et annis ad

patiendum gestientibus. Itaque excitavit me sopitum; et, Numquid vis? inquit. Et non plane jam molestum erat munus. Utcumque igitur, inter anhelitus sudoresque tritus, quod voluerat, accepit, rursusque in somnum decidi, gaudio lassus. Interposita minus hora, pungere me manu cœpit, et dicere: Quare non facimus? Tum ego, toties excitatus, plane vehementer excandui, et reddidi illi voces suas: Aut dormi, aut ego jam patri dicam.

LXXXVIII. Erectus his sermonibus, consulere prudentiorem cœpi: ætates tabularum, et quædam argumenta mihi obscura, simulque causam desidiæ præsentis excutere, cum pulcherrimæ artes periissent, inter quas pictura ne minimum qui-

dem sui vestigium reliquisset. Tum ille, Pecuniæ, inquit, cupiditas hæc tropica instituit. Priscis enim temporibus, cum adhuc nuda virtus placeret, vigebant artes ingenuæ, summumque certamen inter homines erat, ne quid profuturum seculis diu lateret. Itaque genera herbarum omnium succosque Democritus expressit : et, ne lapidum virgultorumque vis lateret, ætatem inter experimenta consumpsit. Eudoxus quidem in cacumine excelsissimi montis consenuit, ut astrorum cœlique motus deprehenderet : et Chrysippus, ut ad inventionem sufficeret, ter helleboro animum detersit. Verum, ut ad plastas convertar, Lysippum, statuæ unius lineamentis inhærentem, inopia

exstinxit: et Myron, qui pene hominum animas ferarumque ære comprehendit, non invenit heredem. At nos, vino scortisque demersi, ne paratas quidem artes audemus cognoscere; sed, accusatores antiquitatis, vitia tantum docemus, et discimus. Ubi est dialectica? ubi astronomia? ubi sapientiæ consultissima via? Quis, inquam, venit in templum, et votum fecit, si ad eloquentiam pervenisset? quis, si philosophiæ fontem attigisset? Ac ne bonam quidem valetudinem petunt; sed statim, antequam limen Capitolii tangant, alius donum promittit, si propinquum divitem extulerit: alius, si thesaurum effoderit: alius, si ad trecenties HS salvus pervenerit. Ipse senatus, recti bo-

nique præceptor, mille pondo auri Capitolio promittere solet : et, ne quis dubitet pecuniam concupiscere, Jovem quoque peculio exorat. Noli ergo mirari, si pictura deficit, cum omnibus diis hominibusque formosior videatur massa auri, quam quidquid Apelles Phidiasve, græculi delirantes, fecerunt.

LXXXIX. Sed video, te totum in illa hærere tabula, quæ Trojæ halosin ostendit : itaque conabor opus versibus pandere :

Jam decima mæstos, inter ancipites metus,
Phrygas obsidebat messis, et vatis fides
Calchantis atro dubia pendebat metu :
Cum, Delio profante, cæsi vertices
Idæ trahuntur, scissaque in molem cadunt
Robora, minacem quæ figurabant equum.
Operitur ingens claustrum, et obducti specus,
Qui castra caperent. Huc decenni prælio
Irata virtus abditur : stipant graves

Equi recessus Danai, et in voto latent.
O patria! pulsas mille credidimus rates,
Solumque bello liberum: hoc titulus fero
Incisus, hoc ad fata compositus Sinon
Firmabat, et mendacium in damnum potens.
Jam turba portis libera ac bello carens
In vota properant: fletibus manant genæ,
Mentisque pavidæ gaudium lacrymas habet,
Quas metus abegit. Namque Neptuno sacer,
Crinem solutus, omne Laucoon replet
Clamore vulgus; mox reducta cuspide
Uterum notavit: fata sed tardant manus,
Lætusque resilit, et dolis addit fidem.
Iterum tamen confirmat invalidam manum,
Altaque bipenni latera pertentat. Fremit
Captiva pubes intus, et, dum murmurat,
Roborea moles spirat alieno metu.
Ibat juventus capta, dum Trojam capit,
Bellumque totum fraude ducebat nova.
Ecce alia monstra! Celsa qua Tenedos mare
Dorso repellit, tumida consurgunt freta,
Undaque resultat scissa tranquillo minor,
Qualis silenti nocte remorum sonus
Longe refertur, cum premunt classes mare,
Pulsumque marmor, abiete imposita, gemit.
Respicimus, angues orbibus geminis ferunt
Ad saxa fluctus: tumida quorum pectora,
Rates ut altæ, lateribus spumas agunt;

Dat cauda sonitum : liberæ pontum jubæ
Consentiunt luminibus, fulmineum jubar
Incendit æquor, sibilisque undæ tremunt.
Stupuere mentes. Infulis stabant sacri
Phrygioque cultu, gemina nati pignora
Lauconte, quos repente tergoribus ligant
Angues corusci : parvulas illi manus
Ad ora referunt : neuter auxilio sibi,
Uterque fratri ; transtulit pietas vices,
Morsque ipsa miseros mutuo perdit metu.
Accumulat, ecce! liberum funus parens,
Infirmus auxiliator ; invadunt virum,
Jam morte pasti, membraque ad terram trahunt.
Jacet sacerdos, inter aras victima,
Terramque plangit. Sic profanatis sacris,
Peritura Troja perdidit primum deos.
Jam plena Phœbe candidum extulerat jubar,
Minora ducens astra radianti face,
Cum inter sepultos Priamidas nocte et mero
Danai relaxant claustra, et effundunt viros.
Tentant in armis se duces, ceu, ubi solet
Nodo remissus Thessali quadrupes jugi
Cervicem et altas quatere ad excussum jubas.
Gladios retractant, commovent orbes manus,
Bellumque sumunt. Hic graves alius mero
Obtruncat, et continuat in mortem ultimam
Somnos : ab aris alius accendit faces ;
Contraque Troas invocat Trojæ sacra.

XC. Ex his, qui in porticibus spatiabantur, lapides in Eumolpum recitantem miserunt. At ille, qui plausum ingenii sui noverat, operuit caput, extraque templum profugit. Timui ego, ne me poetam vocarent. Itaque subsecutus fugientem, ad littus perveni : et, ut primum extra teli conjectum licuit consistere, Rogo, inquam, quid tibi vis cum isto morbo? Minus quam duabus horis mecum moraris, et sæpius poetice, quam humane, locutus es. Itaque non miror, si te populus lapidibus prosequitur. Ego quoque sinum meum saxis onerabo, ut, quotiescumque cœperis a te exire, sanguinem tibi a capite mittam. Movit ille vultum; et, O mi, inquit, adolescens, non hodie primum auspi-

catus sum: immo quoties theatrum, ut recitarem aliquid, intravi, hac me adventitia excipere frequentia solet. Ceterum, ne et tecum quoque habeam rixandum, toto die me ab hoc cibo abstinebo. Immo, inquam ego, si ejuras hodiernam bilem, una cœnabimus : mando ædicularum custodi cœnulæ officium.*

XCI. Video Gitona, cum linteis et strigilibus parieti applicitum, tristem confusumque. Scires, non libenter servire. Itaque, ut experimentum oculorum caperem, convertit ille solutum gaudio vultum; et, Miserere, inquit, frater : ubi arma non sunt, libere loquor. Eripe me latroni cruento, et qualibet sævitia pœnitentiam judicis tui puni. Satis magnum erit misero solatium,

tua voluntate cecidisse. Supprimere ego querelam jubeo, ne quis consilia deprehenderet: relictoque Eumolpo (nam in balneo carmen recitabat) per tenebrosum et sordidum egressum extraho Gitona, raptimque in hospitium meum pervolo. Præclusis deinde foribus, invado pectus amplexibus, et perfusum os lacrymis vultu meo contero. Diu vocem neuter invenit; nam puer etiam singultibus crebris amabile pectus quassaverat. O facinus, inquam, indignum! Quod amo te, quamvis relictus; et in hoc pectore, cum vulnus ingens fuerit, cicatrix non est. Quid dicis, peregrini amoris concessio? Dignus hac injuria fui? Postquam se amari sensit, supercilium altius sustulit. Nec amoris arbitrium ad alium ju-

dicem tuli; sed : Nihil jam queror, nihil jam memini, si bona fide pœnitentiam emendas. Hæc cum inter gemitus lacrymasque fudissem, detersit ille pallio vultum; et, Quæso, inquit, Encolpi, fidem memoriæ tuæ appello : ego te reliqui, an tu prodidisti? Equidem fateor, et præ me fero, cum duos armatos viderem, ad fortiorem confugi. Exosculatus pectus sapientia plenum, injeci cervicibus manus : et, ut facile intelligeret, rediisse me in gratiam, et optima fide reviviscentem amicitiam, toto pectore adstrinxi.

XCII. Et jam plena nox erat, mulierque cœnæ mandata curaverat, cum Eumolpus ostium pulsat. Interrogo ego : Quot estis? obiterque per rimam foris speculari dili-

gentissime cœpi, num Ascyltos una venisset. Demum, ut solum hospitem vidi, momento recepi. Ille, se ut in grabatum rejecit, viditque Gitona in conspectu ministrantem, movit caput; et, Laudo, inquit, Ganymedem : oportet, hodie bene sit. Non delectavit me tam curiosum principium, timuique, ne in contubernium recepissem Ascylti parem. Instat Eumolpus, et, cum puer illi potionem dedisset : Malo te, inquit, quam balneum totum; siccatoque avide poculo, negat, sibi umquam acidius fuisse. Nam et, dum lavor, ait, pene vapulavi, quia conatus sum circa solium sedentibus carmen recitare : et, postquam de balneo, tamquam de theatro, ejectus sum, circuire omnes angu-

los cœpi, et clara voce Encolpion clamitare. Ex altera parte juvenis nudus, qui vestimenta perdiderat, non minore clamoris indignatione Gitona flagitabat. Et me quidem pueri, tamquam insanum, imitatione petulantissima deriserunt: illum autem frequentia ingens circumvenit cum plausu et admiratione timidissima. Habebat enim inguinum pondus tam grande, ut ipsum hominem laciniam fascini crederes. O juvenem laboriosum! puto illum pridie incipere, postero die finire. Itaque statim invenit auxilium; nescio quis enim eques romanus, ut aiebant, infamis, sua veste errantem circumdedit, ac domum abduxit: credo, ut tam magna fortuna solus uteretur. At ego ne mea quidem

vestimenta ab officioso recepissem, nisi notorem dedissem. Tanto magis impedit, inguina, quam ingenia fricare. Hæc Eumolpo dicente, mutabam ego frequentissime vultum: injuriis scilicet inimici nostri hilaris, commodis tristis. Utcumque tamen, tamquam non agnoscerem fabulam, tacui, et cœnæ ordinem explicui. *

XCIII. Vile est, quod licet, et animus, errore lentus, injurias diligit:

Ales phasiacis petita Colchis,
Atque afræ volucres placent palato,
Quod non sunt faciles: at albus anser,
Et pictis anas enovata pennis,
Plebeium sapit. Ultimis ab oris
Attractus scarus, atque arata Syrtis
Si quid naufragio dedit, probatur;
Mullus jam gravis est. Amica vincit
Uxorem. Rosa cinnamum veretur.
Quidquid quæritur, optimum videtur.

Hoc est, inquam, quod promiseras,

ne quem hodie verſum faceres? Per fidem, ſaltem nobis parce, qui te numquam lapidavimus. Nam si aliquis ex his, qui in eodem synœcio potant, nomen poetæ olfecerit, totam concitabit viciniam, et nos omnes sub eadem causa obruet. Miserere, et aut pinacothecam aut balneum cogita. Sic me loquentem objurgavit Giton, mitissimus puer, et negavit, recte facere, quod seniori conviciarer, simulque oblitus officii, mensam, quam humanitate posuissem, contumelia tollerem; multaque alia moderationis verecundiæque verba, quæ formam ejus egregie decebant.

XCIV. O felicem, inquit, matrem tuam, quæ te talem peperit! Macte virtute esto! Raram facit

misturam cum sapientia forma. Itaque, ne putes, te tot verba perdidisse, amatorem invenisti. Ego laudes tuas carminibus implebo. Ego pædagogus et custos, etiam quo non jusseris, sequar : nec injuriam Encolpius accipit, alium amat. Profuit etiam Eumolpo miles ille, qui mihi abstulit gladium ; alioquin, quem animum adversus Ascylton sumpseram, eum in Eumolpi sanguinem exercuissem. Nec fefellit hoc Gitona. Itaque extra cellam processit, tamquam aquam peteret, iramque meam prudenti absentia exstinxit. Paululum ergo intepescente sævitia, Eumolpe, inquam, jam malo vel carminibus loquaris, quam ejusmodi tibi vota proponas : et ego iracundus sum, et tu libidinosus; vide,

quam non conveniat his moribus. Puta igitur, me furiosum esse: cede insaniæ, id est, ocius foras exi. Confusus hac denunciatione Eumolpus, non quæsiit iracundiæ causam, sed, continuo limen egressus, adduxit repente ostium cellæ, meque, nihil tale exspectantem, inclusit, exemitque raptim clavem; et ad Gitona investigandum cucurrit. Inclusus ego, suspendio vitam finire constitui: et jam semicinctio stanti ad parietem spondæ me junxeram, cervicesque nodo condebam, cum reseratis foribus intrat Eumolpus cum Gitone, meque a fatali jam meta revocat ad lucem. Giton præcipue, ex dolore in rabiem efferatus, tollit clamorem, me, utraque manu impulsum, præcipitat super lectum.

Erras, inquit, Encolpi, si putas, contingere posse, ut ante moriaris. Prior cœpi, in Ascylti hospitio gladium quæsivi. Ego, si te non invenissem, periturus per præcipitia fui: et, ut scias, non longe esse quærentibus mortem, specta invicem, quod me spectare voluisti. Hæc locutus, mercenario Eumolpi novaculam rapit, et, semel iterumque cervice percussa, ante pedes collabitur nostros. Exclamo ego attonitus, secutusque labentem, eodem ferramento ad mortem viam quæro. Sed neque Giton ulla erat suspicione vulneris læsus, neque ego ullum sentiebam dolorem. Rudis enim novacula, et in hoc retusa, ut pueris discentibus audaciam tonsoris daret, instruxerat thecam. Ideoque nec mercena-

rius ad raptum ferramentum expaverat, nec Eumolpus interpellaverat mortem mimicam.

XCV. Dum hæc fabula inter amantes luditur, deversitor cum parte cœnulæ intervenit, contemplatusque fœdissimam jacentium volutationem, Rogo, inquit, ebrii estis, an fugitivi, an utrumque? Quis autem grabatum illum erexit? aut quid sibi vult tam furtiva molitio? Vos, me hercules, ne mercedem cellæ daretis, fugere nocte in publicum voluistis; sed non impune. Jam enim faxo, sciatis, non viduæ hanc insulam esse, sed M. Manicii. Exclamat Eumolpus: Etiam minaris? simulque os hominis palma excussissima pulsat. Ille, tot hospitum potionibus liberum urceolum

fictilem in Eumolpi caput jaculatus est, solvitque clamantis frontem, et de cella se proripuit. Eumolpus, contumeliæ impatiens, rapit ligneum candelabrum, sequiturque abeuntem, et creberrimis ictibus supercilium suum vindicat. Fit concursus familiæ, hospitumque ebriorum frequentia. Ego autem, nactus occasionem vindictæ, Eumolpum excludo, redditaque scordalo vice, sine æmulo scilicet et cella utor et nocte. Interim coctores insulariique mulcant exclusum: et alius veru extis stridentibus plenum in oculos ejus intentat: alius, furca de carnario rapta, statum præliantis componit: anus præcipue lippa, sordidissimo præcincta linteo, soleis ligneis imparibus imposita, canem

ingentis magnitudinis catena trahit, instigatque in Eumolpum. Sed ille candelabro se ab omni periculo vindicabat.

XCVI. Videbamus nos omnia per foramen valvæ, quod paulo ante ansa ostioli rupta laxaverat, favebamque ego vapulanti. Giton autem, non oblitus misericordiæ suæ, reserandum ostium, succurrendumque periclitanti censebat. Ego, durante adhuc iracundia, non continui manum, sed caput miserantis stricto acutoque articulo percussi. Et ille flens quidem consedit in lecto : ego autem alternos opponebam foramini oculos, injuriæque Eumolpi advocationem commodabam, et veluti quodam cibo me replebam : cum procurator insulæ, Bargates,

a cœna excitatus, a duobus lecticariis in mediam rixam perfertur: nam erat etiam pedibus æger. Is, ut rabiosa barbaraque voce in ebrios fugitivosque diu peroravit, respiciens ad Eumolpum, O poetarum, inquit, disertissime, tu eras? et non discedunt ocius nequissimi servi, manusque continent a rixa? * Contubernalis mea mihi fastum facit. Ita, si me amas, maledic illam versibus, ut habeat pudorem. *

XCVII. Dum Eumolpus cum Bargate in secreto loquitur, intrat stabulum præco cum servo publico, aliaque sane modica frequentia, facemque, fumosam magis quam lucidam, quassans, hæc proclamavit: « Puer in balneo paulo ante « aberravit, annorum circa XVI,

« crispus, mollis, formosus, nomine « Giton. Si quis eum reddere aut « commonstrare voluerit, accipiet « nummos mille ». Nec longe a præcone Ascyltos stabat, amictus discoloria veste, atque in lance argentea indicium et fidem præferebat. Imperavi Gitoni, ut raptim grabatum subiret; annecteretque pedes et manus institis, quibus sponda culcitam ferebat: ac, sicut olim Ulyxes utero arietis adhæsisset, extentus infra grabatum, scrutantium eluderet manus. Non est moratus Giton imperium, momentoque temporis inseruit vinculo manus, et Ulyxem astu simillimo vicit. Ego, ne suspicioni relinquerem locum, lectulum vestimentis implevi, uniusque hominis vestigium ad corporis

mei mensuram figuravi. Interim Ascyltos, ut pererravit omnes cum viatore cellas, venit ad meam : et hic quidem pleniorem spem concepit, quo diligentius oppessulatas invenit fores. Publicus vero servus, insertans commissuris secures, claustrorum firmitatem laxavit. Ego ad genua Ascylto procubui, et per memoriam amicitiæ perque societatem miseriarum petii, ut saltem ostenderet fratrem; immo, ut fidem haberent fictæ preces, Scio, te, inquam, Ascylte, ad occidendum me venisse : quo enim secures attulisti? Itaque satia iracundiam tuam : præbeo, ecce, cervicem, funde sanguinem, quem sub prætextu quæstionis petiisti. Amolitur, Ascyltos invidiam; et se vero nihil aliud, quam

fugitivum suum, dixit, quærere; mortem nec hominis concupisse, nec supplicis; utique ejus, quem post fatalem rixam habuit carissimum.

XCVIII. At non servus publicus tam languide agit, sed raptam cauponi arundinem subter lectum mittit, omniaque etiam foramina parietum scrutatur. Subducebat Giton ab ictu corpus, et, reducto timidissime spiritu, ipsos cimices ore tangebat. Eumolpus autem, quia effractum ostium cellæ neminem poterat excludere, irrumpit perturbatus, et, Mille, inquit, nummos inveni: ita enim persequar abeuntem præconem, et, in potestate tua esse Gitonem, meritissima proditione monstrabo. Genua ego perseveran-

tis amplector, ne morientes vellet occidere; et, Merito, inquam, excandesceres, si posses proditum ostendere. Nunc inter turbam puer fugit, nec, quo abierit, suspicari possum. Per fidem, Eumolpe, reduc puerum, et vel Ascylto redde. Dum hæc ego jam credenti persuadeo, Giton, collectione spiritus plenus, ter continuo ita sternutavit, ut grabatum concuteret. Ad quem motum Eumolpus conversus, salvere Gitona jubet. Remota etiam culcita, videt Ulyxem, cui vel esuriens Cyclops potuisset parcere. Mox conversus ad me, Quid est, inquit, latro? Ne deprehensus quidem ausus es mihi verum dicere? Immo, ni deus quidam, humanarum rerum arbiter, pendenti puero excussisset

indicium, elusus circa popinas errarem. Giton longe blandior, quam ego, primum araneis oleo madentibus vulnus, quod in supercilio factum erat, coarctavit; mox palliolo suo laceratam mutavit vestem, amplexusque jam mitigatum, osculis, tamquam fomentis, aggressus est; et, In tua, inquit, pater carissime, in tua sumus custodia. Si Gitona tuum amas, incipe velle servare. Utinam me solum inimicus ignis hauriret! utinam hibernum invaderet mare! Ego enim omnium scelerum materia: ego causa sum. Si perirem, conveniret inimicis. *

XCIX. Ego sic semper et ubique vixi, ut ultimam quamque lucem, tamquam non redituram, consumerem. * Profusis ego lacrymis rogo

quæsoque, ut mecum quoque redeat in gratiam : neque enim in amantium esse potestate furiosam æmulationem : daturum tamen operam, ne aut dicam aut faciam amplius, quo possit offendi. Tantum omnem scabitudinem animo, tamquam bonarum artium magister, deleret sine cicatrice. Incultis asperisque regionibus diutius nives hærent : ast, ubi ea aratro domefacta tellus nitet, dum loqueris, levis pruina dilabitur. Similiter in pectoribus ira considit: feras quidem mentes obsidet, eruditas prælabitur. Ut scias, inquit Eumolpus, verum esse, quod dicis; ecce etiam osculo iram finio. Itaque, quod bene eveniat, expedite sarcinulas, et vel sequimini me, vel, si mavultis, ducite. Adhuc loqueba-

tur, cum crepuit ostium impulsum, stetitque in limine barbis horrentibus nauta; et, Moraris, inquit, Eumolpe, tamquam propudium ignores? Haud mora, omnes consurgimus; et Eumolpus quidem mercenarium suum, jam olim dormientem, exire cum sarcinis jubet. Ego cum Gitone, quidquid erat, in altum compono, et, adoratis sideribus, intro navigium. *

FINIS TOMI PRIMI.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google